

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1900. Andra Kammaren. N:o 24.

Lördagen den 17 Mars.

Kl. 11 f. m.

Sammanträdet leddes af herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit ett så lydande sjukbetyg, som upplästes:

Att auditören Hugo Segerdahl till följd af lungkatarr är förhindrad att under de närmaste dagarne deltaga i riksdagsgöromålen, intygar

Stockholm d. 16 mars 1900

Sture Carlsson.

Distriktsläkare.

§ 3.

Föredrogos statsutskottets nedannämnda memorial:

n:o 30, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbruksdepartementet m. m.; och

n:o 31, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslagen under riksstatens sjunde hufvudtitel.

Och blefvo dervid utskottets i berörda memorial till Andra Kammaren gjorda hemställanden bifallna.

§ 4.

Till en början förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande, n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret.

Andra Kammarens Prot. 1900. N:o 24.

*Ang. ökning
af anslaget till
aflöning och
rekrytering
m. m.*

Punkten 1.

Mom. a—c.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning vidare af *mom. d* yttrade:

Herr Spangenberg: Herr talman, mine herrar! I det program, på hvilket jag blifvit vald till ledamot af denna kammare, har jag bestämt framhållit min ståndpunkt i försvarsfrågan; och det torde därför tillåtas mig att i korthet få angifva densamma.

Sedan jag i detta program yttrat, att allt tal om stormagtsdrömmar vore ett tomt prat utan ringaste underlag af sanning, och att vårt folk med sina rustningar endast afsåge att skydda fädernejorden, samt att gifva aktning åt den stränga neutralitet, som vi städse önskat iakttaga, yttrade jag mig sålunda: »Om således en omtänksam och om landets försvar mån regering efter moget öfvervägande äskar medel för försvarets tidsenliga ordnande, böra sådana medel beviljas och icke utan oafvisliga skäl afslås, så framt de nemligen ligga inom området för landets ekonomiska bärkraft.»

I det föreliggande betänkandet har utskottet i åtskilliga punkter jemkat och prutat på hvad Kongl. Maj:t äskat, ehuru jag för min del åtminstone icke kunnat finna några oafvisliga skäl för dessa jemkningar framvisade. Emellertid har utskottet i det stora hela visat sig så vänligt stämdt mot den kongl. propositionen, att jag därför icke kan annat än hebära utskottet mitt tack.

Jag är likaså varm fredsvän som trots någon annan, men jag anser det oakadt, att vi måste räkna med de tidsförhållanden, i hvilka vi lefva och verka.

Hvad har väl vårt folk vunnit med allt sitt slit och släp genom sekler för att åt sig uppföra den jemförelsevis trefna samhällsbyggnad det eger, och på hvars förbättrande det oafåtligt arbetar, om dess första och kanske värsta ovän, utan svårighet och betänkande, kan grusa densamma? Vi eftersträfva ingen politisk magtställning. Vårt folk har engång intagit en sådan, hvilken ännu genom seklers dimmor lyser med en sällsam oförvansklig glans, en glans, som dock kastar sina dystra, mörka slagskuggor, och vi önska den icke åter.

Men det gifves en annan magtställning, som vi ej blott få, utan måste med aldrig slappnande krafter eftersträfva — den magtställning nemligen, som tillkämpas på den andliga och materiella odlingens vidsträckta fält, valplatser visserligen rikligt fuktade med svett, men aldrig med blod och tårar. För näendet af ett sådant mål har vårt land och vårt folk de bästa förutsättningar. Skulle väl ett sådant land och ett sådant folk ställas utan ett tryggadt försvar? Aldrig! Hvem skulle väl vilja åtaga sig ett sådant ansvar? Ingen! Men skall försvaret kunna blifva fullt betryggadt, måste det hvilat

på ett genom alla lager enigt folk. Må därför de, som sitta inne med magten, nogsam betänka detta, och, medan tid ännu är, dela med sig något åt den talrika klass af vårt folk, som ständigt längtar och trängtar efter att komma i åtnjutande af rätt att få utöfva inflytande på värden och handhafvandet af landets angelägenheter och sålunda tillerkännas den menliga jembördighetens rätt.

Ang. ökning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m.

Ingen tvekar att sätta geväret i handen på denna klass. Måne det skulle vara någon fara att, visserligen med nödiga begränsningar, äfven lemna dem röstsedeln? Jag för min del finner icke någon fara deri.

Må vi därför, hvar och en i sin mån och så i ena som andra afseendet, söka ställa det så, att hela vårt folk i enig samklang må klart fatta och varmt känna innebörden af skaldens ord: »Hur ödet kastar än vår lott, ett land, ett fosterland vi fått. Hvad fins på jorden mera värdt att hållas dyrt och kärt?»

Herr talman! Jag har endast velat anföra detta. Jag har intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Momentet bifölls.

Punkterna 2—21.

Biföllos.

Punkten 22.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för anskaffning af ammunition för eldhandvapen bevilja en summa af 3,390,000 kronor samt deraf på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 954,000 kronor, hvaraf 300,000 kronor afsedda för utvidgning af ammunitionsfabrikens afdelning å Karlsborg.

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

Utskottet hemställde,

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts nu förevarande framställning, må för anskaffning af ammunition för eldhandvapen bevilja en summa af 3,390,000 kronor samt deraf på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 954,000 kronor, hvaraf 300,000 kronor afsedda för utvidgning af ammunitionsfabrikens afdelning å Karlsborg.

I afgifven reservation hade herrar *Pehrson* i Törneryd, *Andersson* i Vestra Nöbbelöf, *S. G. von Friesen*, *Ivar Månsson*, *Boström*, *Larsson* i Mörtlösa, *Nylander*, *Sjö*, *Göransson*, *Persson* i Tällberg, *Erickson* i Bjersby och *Ericsson* i Ofvanmyra hemställt,

att Kongl. Maj:ts nu förevarande framställning må af Riksdagen på det sätt bifallas, att Riksdagen för anskaffning af ammu-

*Ang. anslag
till mobilise-
ringsammuni-
tion för eld-
handvapen.*

inition för eldhandvapen beviljar en summa af 3,090,000 kronor samt deraf på extra stat för år 1901 anvisar ett belopp af 654,000 kronor.»

I fråga härom anförde

Herr Andersson i Vestra Nöbbelöf: Såsom af betänkandet framgår, hafva i denna punkt utskottsledamöterna från Andra Kamraren icke biträdt Kongl. Maj:ts förslag i fråga om anslag för anskaffande af mobiliseringsammuniton. Alla äro vi visserligen öfverens om att söka anskaffa de 50 millioner patroner, som här satts i fråga, och att anskaffa dem på den tid, som Kongl. Maj:t föreslagit, men i fråga om *sättet* för denna anskaffning hysa vi deremot en skiljaktig mening. Kongl. Maj:t har nemligen föreslagit att till uppförande af en fabriksbyggnad å Karlsborg för tillverkning af patronhylsor m. m. skulle beviljas 300,000 kronor.

Det är detta anslag, vi ansett oss icke kunna bevilja, när enligt vårt förmenande frågan ej är nöjaktigt utredd.

Här finnas ej några beräkningar gjorda i vare sig det ena eller andra afseendet. Det begäres visserligen 300,000 kronor och säges, att af detta belopp 200,000 kronor skulle användas till fabriksbyggnader och arbetarebostäder samt 100,000 kronor till maskiner, transmissioner, vattenledningar och dylikt. Vi ansågo det ej rimligt, att allt detta skulle kunna åstadkommas för det uppgifna priset; och när vi ej på annat håll kunde få upplysningar i ämnet, vände vi oss till fortifikationen. Der fingo vi då det svaret, att för det beräknade priset låte det sig ej göra, men att det vore svårt att säga, hvad det kunde gå till — kanske 50,000 eller 100,000 kronor mera. Ett på så lösa grunder bygdt förslag kunde vi ej vara med om att bifalla.

Härtill kommer så en annan sak. För närvarande tillverkas omkring 6,000,000 patroner årligen vid Marieberg, motsvarande det årliga förbrukningsbehovet vid armén. Men dessutom hafva vi en ny, enskild fabrik i Vesterås, hvars tillverkning, enligt hvad uppgifves, skulle kunna drivas upp till 4,500,000 patroner om året. Staten har redan gjort en beställning vid denna fabrik. Det kan ju hända, att tillverkningen der ännu ej är så uppdrifven, att fabriken kan åtaga sig större leveranser, men så är det ju med alla företag i början, att det går sakta, innan man riktigt kommer i gång. Detsamma gäller äfven här, tänker jag.

Om nu emellertid staten anlägger en ny hylsfabrik å Karlsborg för tillverkning af minst 6,000,000 patroner och Marieberg likaledes levererar 6,000,000, så motsvara dessa kvantiteter tillsammans både arméns årliga förbrukningsbehof och den nödiga mobiliseringsammuniton. Hvad skall då denna nya enskilda fabrik få att göra? Skall staten på det sättet söka helt och hållet nedgöra en ny enskild fabrikation? Det finner jag åtminstone icke

vara lämpligt; tvärtom borde väl staten, när en enskild fabrikation börjar på detta område, söka uppmuntra i stället för krossa densamma. Och detta kunde ske genom en beställning af staten vid denna enskilda fabrik. Äfven enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle ju under de två närmaste åren den behöfliga mobiliseringsammunitionen köpas, nemligen utifrån. Om vi då i stället låte bli att bygga denna fabrik vid Karlsborg utan toge det årliga förbrukningsbehovet från Marieberg och från fabriken i Vesterås bestälde återstoden, i den mån den kunde der tillverkas, skulle vi säkerligen få vår mobiliseringsammunition lika fast som på det af Kongl. Maj:t föreslagna sättet.

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Vi finna således utredningen här otillfredsställande och hafva därför ej kunnat godkänna Kongl. Maj:ts förslag i ämnet; och ber jag förty, herr vice talman, att få yrka bifall till den här framlagda reservationen.

Chefen för landtförsvarsdepartementet herr statsrådet Crusebjörn: Jag beklagar, att man i den af generalfälttygmästaren lemnade utredning trott sig finna någon ovisshet — den siste ärade talaren gjorde nemligen den invändning deremot, att kostnaderna för den ifrågasatta utvidgningen af fabriken vid Karlsborg ej skulle vara fullt klara. Emellertid råder nog ej egentligen någon oklarhet i detta afseende; ty i utskottsbetänkandet, sid. 61, finner man att kostnaden för tillbyggnad af fabriksbyggnaden beräknats till 67,000 kronor. Det är nemligen här ej fråga om att bygga någon ny fabrik å Karlsborg, ty fabriken ha vi redan, utan den skulle blott tillökas, så att den kunde tillgodose största delen af arméns behof af patroner. Hvad som för närvarande felas på Karlsborg är nemligen utrymme och maskiner för tillverkning af hylsor.

Beloppet 67,000 kronor torde få anses exakt. Visserligen uppgjordes ritningarna till denna utvidgning af fabriken redan på 1880-talet, men de reviderades förlidet år med beräkning af kostnaderna efter nuvarande förhållanden.

Nästa post afser uppförandet af bostadshus med uthus, hvilket beräknats betinga en kostnad af 133,000 kronor. Med denna post råder samma förhållande som med den förra; ritningarna till dessa byggnader uppgjordes redan på 1880-talet, men de reviderades under förlidet år, och följaktligen måste den beräknade summan anses riktig.

Vi komma då sedan till den post, som skulle vara oviss, nemligen kostnaderna för maskiner, transmissioner, värme-, vatten- och afloppsledningar m. m., som erfordras för hylsfabrikationen; och dessa har man, med ledning af de beräkningar, som uppgjordes år 1883, antagit komma att belöpa sig till minst 100,000 kronor. Naturligtvis är det mycket beklagligt, att man ej hann i tid uppgöra en kalkyl deröfver, till hvilket belopp dessa kostnader borde exakt beräknas. Emellertid har numera styresmannen för ifråga-

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för elthandvapen.
(Forts.)

varande ammunitionsfabrik hunnit uppgöra en detaljerad beräkning af denna kostnadspost, stödd på de upplysningar han genom brevexling lyckats erhålla om prisen å nyare maskiner med hvad dertill hörer; och denna beräkning slutar på en summa af 110,423 kronor i stället för här ifrågasatta 100,000 kronor. Den approximativt gjorda beräkningen har sålunda visat sig vara ganska riktig.

Då man sålunda finner, att den här äskade summan för utvidgning af fabriken å Karlsborg endast med omkring 10,000 kronor understiger det belopp, hvartill kostnaden för närvarande kan fullt exakt beräknas, torde dermed vara undanröjd den af den siste ärade talaren gjorda invändning mot fabriken utvidgande.

Nu har vidare anmärkts, att man lika väl kunde nå målet genom att anlita enskilda fabriker; och man har då hänvisat till den nyanlagda fabriken vid Vesterås. Det förefaller mig likväl, som om det vore mindre klokt att i en så vigtig sak som tillverkningen af vår infanteriammunition göra sig i så hög grad beroende, som fallet här skulle blifva, af en enskild fabriks verksamhet, och detta icke allenast därför, att det ju är i hög grad ovisst, huru denna fabriks verksamhet kommer att utveckla sig — ehuru jag visserligen hoppas det bästa i det afseendet — utan äfven därför att ammunitionsanskaffningen i sådant fall gifvetvis blir dyrare för staten. Ty man har icke kunnat på något sätt bortresonera det faktum att, om man ej vidtager den åtgärd, Kongl. Maj:t här föreslagit, staten under de närmaste fem åren får betala 180,000 kronor i premie till denna enskilda fabrik; och detta synes mig dock vara ett ganska afsevärdt belopp att gynna en enskild fabrik med.

Särskildt ter sig ju detta belopp afsevärdt högt i förhållande till hvad för den ifrågasatta utvidgningen af fabriken å Karlsborg skulle krävas. Och jag ber att få fästa uppmärksamheten derå, att genom denna utvidgning komme man att vinna ett öre på hvarje patron ej blott under den tidsperiod nu är i fråga utan äfven för framtiden; ty det lär väl vara klart, att man efter nämnda period behöfver årligen tillverka ej blott lika mycket som förut utan vida mera. Det lärer väl nemligen vara stäldt utom allt tvifvel, att skjutöfningarna vid armén under alla förhållanden komma att ökas och sålunda kräva mera ammunition; och dessutom hoppas vi ju, att vår arméorganisation vid den tiden skall ha nått en utveckling, som medför betydligt stegrade kraf i detta afseende. Vidare är ju den enskilda skytterörelsen stadd i en afsevärdt stark utveckling; och med det lifliga intresse, Riksdagen visat sig hysa för denna rörelse, kan man väl taga för alldeles gifvet, att det frivilliga skytteväsendet inom kort kommer att kräva betydligt ökad ammunition.

Jag tror nu visserligen icke, att arméns fabriker, äfven om de erhålla den nu ifrågasatta utvidgningen, skola kunna fylla de enskilda skytteföreningarnas behof af ammunition, men gifvet är

att, om staten kan vid sina fabriker tillverka patroner till lägsta pris, detta skall för de frivilliga skytteföreningarna medföra det goda, att de vid köp af sin ammunition från de enskilda fabrikerne kunna betinga sig billigare pris än eljest vore möjligt. Dessa fabriker måste nemligen erbjuda så billiga villkor som möjligt, enär eljest staten möjligen kan tillgodose äfven skytteföreningarnas ammunitionsbehof till lägre pris.

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Jag instämmer gerna med den siste ärade talaren deri, att det vore i hög grad önskvärdt, att denna enskilda fabrik vid Vesterås kunde vinna utveckling och stadga; ty då statens fabriker, äfven med den nu ifrågasatta utvidgningen, ej kunna komma längre än att nätt och jemt fylla arméns behof, vore det ju mycket önskvärdt att denna enskilda fabrik vid sidan af dem vore i verksamhet, icke allenast för tillgodoseende af de frivilliga skytteföreningarnas växande behof utan äfven för händelse af krig. Hvar och en kan nemligen förstå, att vid beräkningen af arméns behof af mobiliseringsammunition man af hänsyn till kostnaderna räknar så knappt som möjligt, och att man därför, om sådana tider komma, att fara spörjes vara å färde, måste anstränga alla tillgängliga krafter på detta område för ökande af ammunitionsförråden. Hvilken oerhörd massa ammunition förbrukas nemligen icke i ett nutida krig? Derfor måste man på allt sätt gynna denna enskilda fabriks fortkomst och utveckling. Men att ställa sig i beroende af densamma i fråga om arméns ammunitionsbehof kan enligt min mening ej vara klokt, ty det kan ju hända, att denna fabrik ej kommer att vinna den stadga, som önskligt är. Jag vill nu icke fästa mig så mycket vid att de beställningar, staten hittills gjort vid denna fabrik, ej kunnat i rätt tid effektueras; detta bevisar ej mycket, emedan ju en sådan fabrik behöfver tid för att komma i gång och åtskilliga svårigheter ständigt möta vid en ny tillverkning. Men det framgår dock deraf, huru farligt och skadligt det är att ställa sig i allt för stort beroende af en dylik anläggnings framgång.

Under de två år, som beräknas åtgå, innan den nya anläggningen å Karlsborg blir färdig, kommer man ju gifvetvis att söka uppmuntra denna fabrik så mycket som möjligt, men man kan omöjligt låta ammunitionsanskaffningen ligga nere. Hvad som ej kan från det hållet levereras, måste man beställa i utlandet.

För närvarande har denna fabrik fått en ganska afsevärd beställning på en million hylsor att levereras den 1 augusti i år. Naturligtvis beror det i hög grad derpå, huru fabriken lyckas fullgöra denna leverans, om man skall kunna inskränka beställningarna i utlandet.

Den siste ärade talaren nämnde, att den summa, som kräfdes för anskaffande af mobiliseringsammunition, blefve densamma, vare sig man toge reservationen eller Kongl. Maj:ts förslag. Detta är naturligtvis ej fullt exakt, ty om man ej får denna fabrik till stånd, utan måste köpa patrone delarne från enskilde äfven under de tre

Ang. anslag
till mobilise-
ringsammuni-
tion för eld-
handvapen.

sista af de fem ifrågasatta åren, så kostar detta 180,000 kronor mera; och följaktligen måste anslaget höjas med detta belopp för erhållande af samma antal patroner.

Vid sådant förhållande synes det mig, att kammaren handlade klokt genom att bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda hemställan.

Herr Fredholm: Herr talman! Jag skall be att få understödja den af Andra Kammarens utskottsledamöter afgifna reservation.

Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet förenade att den viktigaste betänkligheten å reservanternas sida mot Kongl. Maj:ts förslag vore den, att kostnaderna för den föreslagna utvidgningen ej vore nöjaktigt utredda, men att denna betänklighet nu kunde anses häfd, sedan han lemnat den uppgift, att siffran 100,000 kronor för maskiner m. m. borde ändras till omkring 110,000. Jag har visserligen icke någon anledning att betvifla riktigheten af den uppgift herr statsrådet lemnade, men den förefaller mig ändock en smula tvifvelaktig, då jag har mig bekant att vid den enskilda fabriken i Vesterås kostnaden för motsvarande maskiner och ledningar m. m. uppgått till 50 procent mer. Det kan ju hända, att vid den af herr statsrådet anförda kostnadsuppgiften ej tagits med i beräkningen alla de på priset inverkan faktorer, som en enskild person måste taga i betraktande men som staten ej behöfver taga hänsyn till, enär den kan fylla hvad som brister på andra sätt.

Så förhåller det sig exempelvis med den kalkyl, som återfinnes å sidan 60 i utskottsbetänkandet rörande tillverkningskostnaderna för patroner och af hvilken skulle framgå, att staten kunde leverera samtliga patrone delar för ett öre lägre pris än en enskild kan göra. Vid den enskilda fabriken går den del af tillverkningskostnaden, som belöper å materialier och arbetslön, skulle jag tro till 85 å 90 procent af det hela, medan det återstående utgör ersättning för andra med fabrikationen förenade kostnader, deribland afskrifning å maskiner samt förvaltningskostnader. I statens fabriker i fråga kommer deremot ej någon afskrifning å maskiner, ty när de äro utslitna eller eljest nya maskiner behöfvas, begär man bara ett anslag hos Riksdagen och får då hvad man önskar, utan att man derför behöfver belasta tillverkningen med några utgifter. På samma sätt är det med kostnaderna för förvaltningen — chefen och öfrige vid en statens fabrik anstälde militärer åtnjuta sina löner från annat håll, och icke från fabriken. Naturligtvis skola dessa båda omständigheter väsentligt minska tillverkningskostnaden vid en statens fabrik, men icke medföra de derför motsvarande besparingar för statsverket.

Om man jemför de pris, som ifrågavarande enskilda fabrik betingat sig vid sin nu åtagna leverans till staten, med statens sjelfkostnader för enahanda tillverkning, så blir skilnaden, hvad *hylsorna* beträffar, endast ett halft öre på hvarje, hvartill då sedan kommer prisskilnaden för öfriga patrone delar, hvilken prisskilnad

knappast torde uppgå till lika stort belopp. Jag är emellertid öfvertygad att, om man underkastade den gjorda beräkningen af statens tillverkningskostnader en närmare granskning, skulle prisskilnaden kunna ganska väsentligt reduceras. Men i samma mån man kan ådagalägga detta, försvinner naturligtvis helt eller delvis den besparing af 180,000 kronor, som å sidan 62 i betänkandet af utskottet beräknats för staten uppstå, om den sjelf tillverkar sina patroner i stället för att öfverlemna en del af tillverkningen åt enskilde — och det var denna besparing, som herr statsrådet nyss åberopade. Det är icke osannolikt, att denna besparing då skulle kunna komma att stanna vid hälften af hvad man beräknat eller derunder. Tager man så i betraktande den ökning i anläggningskostnad utöfver hvad som beräknats, som möjligen kan visa sig komma att uppstå vid denna fabrik å Karlsborg lika väl som förut vid gevärsfaktoriet i Eskilstuna och vid Åkers krutbruk, så torde det ej blifva mycket kvar af den besparing för staten, som man nu åberopar såsom det hufvudsakligaste motivet för anslagets beviljande.

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen. 2
(Forts.)

Det är också en annan omständighet, som man synes mig i denna fråga böra taga något i öfvervägande. Och det är, att staten, genom att på detta sätt tillskapa en ny fullständig ammunitionsfabrik vid Karlsborg, skulle blifva i stånd icke blott att fylla sitt eget behof af ammunition, utan äfven att förse de frivilliga skytteföreningarna med all den ammunition, de behöfva, då jag förmodar, att staten skulle vara angelägen om att tillhandahålla dessa frivilliga skytteföreningar en »billig» ammunition. På det viset skulle staten emellertid komma att lägga under sig all ammunitions-tillverkning inom riket, och under sådana förhållanden är det alldeles uppenbart, att det icke vidare skulle finnas något utrymme för ifrågakvarande enskilda fabriker.

Denna fabrik har dock tillkommit, som jag tror, på grund af de kontrakt, som krigsstyrelsen — jag vill minnas år 1892 — afslutade med en del utländska fabriker, och i följd hvaraf under 1892—98 här i riket infördes nära 400,000 kilogram »patroner, oladdade» — som det står i tulluppgifterna — hvilken kvantitet torde motsvara 20 à 22 millioner stycken till ett värde af $1\frac{1}{3}$ million kronor. När man varnade denna stora import från utlandet för statens räkning, trodde man, att en fabrikation afsedd att fylla detta behof skulle kunna med fördel bedrivas i vårt land; och så grundades denna fabrik.

Nu har nämnda fabrik redan uppgjort kontrakt med staten om leverans af en million hylsor innevarande år. Dess tillverkningskapacitet utgör för närvarande 3 millioner per år, men kan genom insättande af ännu några maskiner ökas till bortåt 5 millioner. Det är en tillverkning, som är fullt tillräcklig för att fylla det behof, som statens egna verkstäder för närvarande ej äro i stånd att tillgodose.

Ang. anslag
till mobilise-
ringsammuni-
tion för eld-
handvapen.

(Forts.)

Nu sade herr statsrådet, att det icke vore för staten förmånligt om den gjorde sig beroende af en enskild fabrik. För min del kan jag dock ej förstå, hvari detta beroende skulle ligga. Förefinnes något beroende i detta hänseende, förekommer det väl på fabriken, men icke på statens sida.

För det första kan fabriken naturligtvis icke existera, för så vidt ej staten der gör beställningar. Och staten behöfver icke befara att dervidlag blifva utsatt för någon uppskörtning i pris, då ju staten har den möjligheten att kunna tullfritt införa erforderlig ammunition från utlandet. Staten behöfver sålunda ej frukta, att denna enskilda fabrik skall taga högre pris än de utländska fabriken. Och vidare med afseende på varans beskaffenhet är det ju en känd sak, att den är helt och hållet underkastad statens kontroll. Allt som af staten kasseras, får fabriken taga tillbaka utan någon ersättning. Något statens beroende af fabriken existerar således icke, så vidt jag kan se.

Deremot synes det mig vara af ej ringa betydelse, att man kunde bibehålla en nyskapad fabrikation af den beskaffenhet som den här i fråga varande. I händelse af krig torde staten nog komma att helt enkelt slå under sig denna fabrik och har då, just när den behöfver det, hvad den nu på annan väg i förtid vill åstadkomma. Och fabriken skulle, om den finge leverera till staten, äfven vara i tillfälle att tillgodose åtskilliga andra behof, exempelvis ombesörja tillverkningen af tändhattar för bergsprängningsindustrien äfvensom fylla de enskildes ammunitionsbehof o. s. v.

Med hvad jag nu yttrat, har jag sökt motivera, hvarför jag för min del understödjer reservanternas hemställan.

Häruti instämde herr *Hammarström*.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Äfven jag skall i likhet med den föregående talaren be att få understödja reservanternas förslag, och skälet dertill är, att jag finner den föreliggande frågan vara alltför litet utredd. Regeringen säger visserligen, att byggnaderna skola kosta så och så mycket, och maskiner, redskap m. m. så och så mycket. Och dessa uppgifter hafva ytterligare kompletterats af hvad herr statsrådet anförde rörande sistnämnda kostnad. Men utredningen är dock ofullständig.

Mina herrar! Jag har varit med förr i tiden, när Riksdagen fordrade fullständig utredning för att bevilja ett anslag. Så är nu, vill det synas, ej längre förhållandet: Riksdagen är numera nöjd, äfven om den icke får någon utredning. Och hvad blir följden? Jo, följden blir, att det ena anslaget beviljas efter det andra, men sedan befinnes otillräckligt; och därför öfverskrides också det ena anslaget efter det andra. Men icke nog dermed! Det har gått så långt, att, när t. ex. regeringen begärt en million, har Riksdagen sagt: »Nej, det är för litet. Vi behöfva två millioner.» Hvar skall

detta leda? Slutligen behöfver väl regeringen icke säga annat än: »Vi behöfva 100,000 kronor till det och det ändamålet» — och Riksdagen beviljar det genast.

Hvad åter angår det i den kongl. propositionen åberopade förhållande, att ammunition för närvarande icke i tillräcklig myckenhet kan tillverkas inom landet, är det så till vida visadt, som de nu existerande fabrikerna icke äro i stånd att fylla hela det behof af ammunition, som gör sig gällande. Men jag tror, att denna brist kan afhjelpas på ett annat sätt, än här ifrågasatts.

Och då jag säger detta, är jag inne på den principfrågan, huruvida staten i allmänhet bör inlåta sig på industriella företag.

Denna fråga har under senare tid mycket sällan varit föremål för debatt inom Riksdagen; förr var detta ganska ofta fallet.

Jag minnes mycket väl, att, då förslag förelåg om flottans ökande, det var starkt ifrågasatt att låta utvidga Karlskrona varf, så att man der äfven skulle kunna bygga pansarbåtar. Detta afslogs emellertid af Riksdagen. Vid flere andra tillfällen hafva enahanda förslag varit å bane, såsom t. ex. då Åkers krutbruk anlades. Då hade en liflig industriel verksamhet börjat inom landet, flere fabriker hade uppstått, som voro villiga att leverera till kronan. Men kronan ville ej gå in derpå, utan skulle sjelf tillverka allt, under förmenande, att det derigenom skulle bli billigare. Och de enskilda fabrikerna förlorade betydligt härfpå.

Frågan gäller nu, som sagdt, om staten nu bör uppträda i konkurrens med den enskilde eller ej.

Jag håller för min del före, att staten bör hafva så många fabriker, att den kan vidtaga de reparationer, som äro erforderliga, samt äfven vara i stånd att underhålla det årliga behofvet.

Men här är fråga om att gå ännu längre. Det är icke tillräckligt, säger man. Man vill äfven, att staten i egna verkstäder skall kunna tillverka det ökade behof af ammunition, som i framtiden väntas komma att uppstå på grund af den blifvande nya arméorganisationen.

Ja, mina herrar, då kan det hända, att staten för ett tillfälligt behof anlägger en fabrik, och sedan, när detta behof väl är tillgodosedt, icke vet, hvad den skall göra med denna fabrik. Ty icke kan väl staten då, likasom den enskilde, upphöra med den fabrikation, för hvilken den ursprungligen anlades, för att börja tillverka sådana saker, som gå på den enskilda marknaden. Så har Husqvarna fabrik gått till väga, hvilken ursprungligen var ett gevärsfaktori. men nu tillverkar äfven symaskiner, spislar och så vidare. Kan staten icke göra detta, hvad återstår då för staten att göra?

Jo, då förekomma sådana fall, som förekom för några år sedan i Norrland, då anslagen till norra stambanan minskades; det ifrågasattes då att pensionera de ingenjörer och arbetare, som haft anställning under jernvägsbyggandet. Men icke kan det väl vara lämpligt och fördelaktigt att gå till väga på det viset och sålunda öka pen-

Ang. anslog till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

*Ang. anslag
till mobilise-
ringsammuni-
tion för eld-
handvapen.*

(Forts.)

sionsstaten. Kanhända ställer sig i så fall hela affären dyrare än man tänkt sig.

Vidare säger man, att det vore skäl att anlägga denna nya hylsfabrik, därför att man i så fall skulle kunna tillverka hylsorna ett öre billigare per styck.

Det förundrar mig, att man kunnat anföra ett dylikt skäl utan att veta, hvad anläggningen af fabriken i sin helhet kostar. I kostnadsberäkningen har icke upptagits hvad fabriksbyggnaderna kosta, ränteförluster m. m. Lägges detta till, blir det kanske dyrare än att tillverka hylsorna på enskild fabrik.

Jag har för min del alltid varit mycket betänksam vid dessa principdebatter, då det varit fråga om att utvidga statens verksamhet på det industriella området eller icke. Men jag kan icke neka, att jag, efter den diskussion som egde rum här i går, blifvit ännu mera betänksam.

Jag vill här påpeka något af hvad som då yttrades.

Man tycktes gilla den principen, att de arbetare, som äro anställda vid statens fabriker, skulle vara tillförsäkrade en arbetsförtjenst, som med 10 procent öfverstege den, som enskilde arbetsgifvare betala sina arbetare. Detta bidrar just icke till att göra arbetet vid dessa verkstäder billigt.

Men icke nog härmed, man uttalade också den åsigten, att, om så väl föreståndaren som en stor del af arbetarne ansågo, att lönerna voro för höga, skulle dessa icke kunna nedsättas, därför att det var fråga om en statens verkstad.

Vidare klandrade en talare styresmannen därför att han, för att tillgodose statens intressen och förebygga att den finge vidkännas större utgifter än nödigt, tillstyrkte, att hänsyn borde tagas till hvad arbetare kunde förtjena i den enskilda industriens tjenst.

Slutligen uttalades ock klander mot styresmannen, därför att han, när af 520 arbetare 500 gått in på en nedsättning i arbetslönen, dock icke genast beviljade de 20 missnöjde den ersättning de begärde.

Mina herrar, skall staten bygga fabriker och vid skötandet af dessa tillämpa sådana principer, då äro vi, enligt mitt förmenande, snart inne på statssocialismen.

Jag ber att få fästa herrarnes uppmärksamhet derpå, att under den diskussion, som då förevar, blefvo alla, som yttrade sig i denna riktning, icke af någon bemötta.

Detta har gjort mig ännu mera betänksam mot att staten skall ge sig in på det industriella området.

Nu vill man kasta hela skulden öfver på dem, som anse sig böra afslå utskottets hemställan, i händelse vårt ammunitionsförråd vid ett krigsutbrott icke skulle räcka till. Men vi kunna icke taga skulden på oss, ty det är icke utredt, att denna nytillkomna fabrik i Vesterås icke skulle kunna, om regeringen ville uppmuntra den-

samma, så öka sin tillverkning, att behöfvat skulle kunna af densamma fyllas.

Men det är gifvet, att, så länge staten hyllar den principen att använda en enskild fabrik vid ett tillfälle, då den behöfvat densamma, men sedermera, då det faller sig lägligare, upprättar en egen fabrik för att få sina behof fylda, så länge kan icke en fabrik sådan som denna utvidga sig nämnvärdt.

Jag tror således, att vi icke behöfva taga detta ansvar på oss. ty om regeringen vill uppmuntra den enskilda fabrik, som finnes, tror jag, att behöfvat i någon mån skall kunna fyllas.

Herr talman, efter hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Sandquist* instämde häruti.

Herr Andersson i Vestra Nöbbelöf: Herr talman! Jag skall be att få uttala ett tack till herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet för den utredning han här lemnade angående kostnaderna för anläggningen af den nya hylsefabriken vid Karlsborg. Men jag skulle hafva varit ännu tacksammare, i fall denna utredning åtföljt Kongl. Maj:ts förslag, då detta framkom till Riksdagen. I en så liten fråga som denna hade det dock icke varit omöjligt att få en sådan utredning till stånd. Hade regeringen velat göra en sådan utredning och förelägga densamma för Riksdagen, återstod tid dertill redan så sent som från den tidpunkt, då afdelningen infortrade uppgifter från arméförvaltningen, och till dess ärendet behandlades i utskottet, men icke ens då kom oss en dylik utredning till del.

Jag ber att få säga, att jag icke på rak arm kan hvarken granska eller godkänna de uppgifter, som af herr statsrådet här lemnades. Det hade nog varit bäst, om vi fått titta litet närmare på dem förut.

Det sades också från statsrådsbänken, att det icke kan bortresoneras, att kostnaden blir väsentligt större, i fall vi skola köpa dessa hylsor ifrån något annat håll än statens fabriker. Det är redan påvisadt från ett par håll, att detta påstående icke håller streck. Ser man närmare på saken, så bör ju äfven staten i detta fall taga i beräkning förutom anläggningskostnaden äfven lönerna till det befäl, som skulle leda fabrikationen, ränta på nedlagdt kapital m. m., liksom de enskilde få göra, hvilka ju också få räkna med de skatter som betalas till staten, samt slutligen pensioneringen af de i fabrikationen använda arbetarne, hvarifrån staten icke gerna lär kunna gå fri. Tar man allt detta i betraktande, så tviflar jag på att patronhylsorna bli dyrare, om de köpas hos enskilde, än om de skulle tillverkas å statens verkstäder. Jag tror icke, att det blir någon egentlig skilnad.

Ett annat viktigt skäl, som framhållits för anläggningen af denna fabrik, var, att den kunde blifva nödig med hänsyn till det

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Eorts.)

Ang. anslag
till mobilise-
ringsammuni-
tion för eld-
handvapen.

stora ammunitionsbehof, som kunde uppstå genom införandet af en ny arméorganisation. Jag tycker det är bäst att behandla hvarje sak för sig, denna fråga nu och arméorganisationen nästa år, om den då kommer före!

(Forts.)

Det har påvisats mer än en gång, huru origtigt det är att staten skall på detta sätt tillintetgöra enskilda fabriker, ty, säga hvad man vill, derhän skulle det komma att gå i detta fall, om man, såsom här är föreslaget, under dessa fem år hölle på med att tillverka mobiliseringsammunition och fortsatte dermed tills man kunde få upp tillverkningen till 12,000,000 patroner om året. Men icke lär man kunna påvisa, att dessa 12,000,000 gå åt för det årliga behofvet. I närvarande stund använda vi icke mer än 5 $\frac{1}{2}$ millioner patroner om året och för framtiden har förbrukningen beräknats att gå upp till 6 $\frac{1}{2}$ millioner. Således skulle vi icke ens få sysselsättning för våra egna två fabriker. Hvad skulle då de enskilda fabrikerna få att göra? De finge helt enkelt nedläggas sin verksamhet; jag kan icke se något annat. Enligt min tanke vore det icke riktigt af staten att först uppmuntra denna fabrik, och det ganska kraftigt, såsom här varit fallet, men sedan försöka slå ihjel den.

Enligt meddelande, som jag fått från ganska tillförlitligt håll, lär ifrågavarande fabrik hafva tillkännagifvit, att den under nästa år skulle uppdrifva fabrikationen af hylsor till 5,000,000 och sedan till 6,000,000. Ja, mina herrar, då äro vi uppe vid det antal, som behöfves, och äfven om den icke skulle kunna tillverka fullt detta antal, så, enär vi, såsom herr statsrådet i sin framställning påpekade, ändå första året skulle få köpa utrikes ifrån, komme det således i alla fall att gå betydligt fortare på detta sätt än genom att anlägga denna fabrik, såsom Kongl. Maj:t här föreslagit.

Jag anser det icke vara nödvändigt att forcera tillverkningen mera, ty hela antalet af de gevär, för hvilka patronerna äro afsedda, bli icke färdiga förr än om 5 år; och hela kvantiteten mobiliseringsammunition kan naturligtvis icke behöfvas förrän då. Men jag för min del har ingenting emot, om den kan tillverkas något fortare.

Om det skulle visa sig, att, derest reservanternas förslag antages, i följd deraf något framdeles skulle komma att brista i den erforderliga kvantiteten ammunition, tror jag icke Riksdagen skall sätta sig emot den ökning af anslaget, som för behofvets fyllande kan vara nödigt.

Friherre Ericson: Herr talman, mina herrar!

När man läser reservanternas uttalande, så finner man deraf, att anledningen till att de icke förenat sig med utskottets majoritet varit den, att de ansett, att frågan icke varit på ett tillfredsställande sätt utredd.

Vi hörde också den siste talaren i början af sitt anförande framhålla, att, om den utredning herr statsrådet nu lemnade funnits

för utskottet tillgänglig, hade den sannolikheten legat mycket nära. att utskottet blifvit enigt om att tillstyrka Kongl. Maj:ts proposition denna punkt.

Ja, det är alldeles samma intryck, som jag fick när jag läste reservationen, att det icke nog kan beklagas, att denna utredning icke funnits.

Det är en önskan, som jag väl vet finnes hos Riksdagen i allmänhet och kanske framför allt hos denna kammare, att, innan den lemnar sitt bifall till ett anslagsäskande som Kongl. Maj:t gör, den fråga, som afses med detsamma, skall vara väl utredd. Denna önskan från Riksdagens, särskildt denna kammares sida, är synnerligen väl befogad; och jag kan icke annat än skänka min största erkänsla deråt.

Men å andra sidan, om sjelfva saken är önskvärd — och det framgår af den siste talarens yttrande, att han ingenting hade emot sjelfva saken, utan att det endast var utredningen, som han ansåg otillfredsställande — om man således vill sjelfva saken, icke skall man då läsa fast densamma, därför att Kongl. Maj:t gjort sig skyldig till ett förbiseende vid denna frågas framläggande — det kan jag icke finna vara hållbart. Ty vill man, som sagdt, sjelfva saken med den innebörd och betydelse den nu har, bör man från detta förbiseende och fatta sitt beslut oafsedt detsamma.

Anledningen hvarför Kongl. Maj:t, såsom vi af herr statsrådet här hörde, är så lifligt intresserad af den fränställning, som nu i detta afseende gjorts, och hvilken jag likaledes ber att mycket varmt få tillstyrka, är den, att man är orolig, ända till dess man kommit derhän, att man fått behovet af mobiliseringsammunition fylldt, ty man är på det klara med att, så länge detta icke skett, vi befinna oss i ett svaghetstillstånd. Man har nu beräknat behovet af mobiliseringsammunition till 50,000,000 patroner — jag vill minnas att det förut beräknades till 40,000,000. Denna siffra 50,000,000 förefaller mig icke hög — jag underordnar likväl i detta fall min uppfattning under vederbörandes beräkningar — men för att komma upp till densamma återstår dock för närvarande mer än 30,000,000.

Den envishet, som från vår sida framträdtt i denna fråga, har sin grund i den oro vi känna öfver huru den ammunitionsquantitet, som är af behovet påkallad, skall kunna tillräckligt fort anskaffas. Ju närmare vi kunna tänka oss den dag, då vi fått det verkliga behovet af mobiliseringsammunition till fullo fylldt, desto mer längta och trängta vi efter att få skåda den. Ty vi känna kanske mycket lifligare än någon annan här, hvad det betyder och innebär att icke hafva en tillräcklig kvantitet mobiliseringsammunition.

Det har nu af friherre Barnekow gjorts invändning mot att staten skulle öfvertaga denna fabrikation. Jag vill visst icke helt och hållet lemna å sido innebörden af den diskussion, som här förekom i går, och hvilken af honom åberopades som stöd för hans anmärkning, men det synes mig dock, att han velat gifva kanske för

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

mycket portée åt densamma, ty den har efter mitt förmenande icke den innebörd, som han, när han hade ordet, syntes vilja framhålla.

Talarens på stockholmsbänken framställning syntes gå i den riktning, att han dermed ville söka göra gällande, att staten genom den nu i frågasatta åtgärden skulle tillintetgöra den enskilda fabrikation af patronhylsor, som nu är under uppblomstring och utveckling i Vesterås.

Ja, såsom min åsigt ber jag att få uttala, att det skulle vara i högsta grad beklagligt om så skulle ske; men efter den kannedom jag möjligen kan ega om förhållandena tror jag mig kunna säga, att han var fullkomligt inne på villovägar, då han förutsatte något sådant. Men felet i resonnementet beror derpå, att vi läst oss fast vid dessa siffror, som uppgifvits beträffande ammunitionstillgången. Men verkliga förhållandet är, att behovet af ammunition ökas hvart enda år — det är alldeles oafvisligt.

Redan nu är det en allmän sträfvan vid våra öfningar att gifva våra rekryter så mycket som möjligt utbildning i skjutfärdighet. Och om nu — herr Andersson sköt visserligen undan frågan om en förestående arméomorganisation — men om, som jag hoppas, från Kongl. Maj:t framkommer ett förslag i den riktningen redan nästa år, och detsamma, såsom jag likaledes hoppas, skall befinnas vara sådant, att det tillfredsställer Riksdagen, så blir följden af dess antagande, att behovet af ammunition framdeles oafvisligen kommer att ökas. Men fränsedt detta, så ingår redan i våra nuvarande öfningar, enligt hvad jag förut påpekat, som ett hufvudsakligt moment att ge vårt folk den största möjliga skjutfärdighet. Vi drifva våra öfningar i skjutning så långt som vi för närvarande kunna. Ty för hvar dag, som går, och för hvart år, som går, lyckas vi genom tillämpning af nya metoder kunna nedbringa krafvet på utbildning i andra riktningar och i stället koncentrera våra ansträngningar på utvecklandet af skjutskickligheten. I samma mån vi lyckas härutinnan, stiger naturligtvis krafvet på ammunition, och detta måste ovilkorligen tillfredsställas. Vidare se vi, hvilka ofantliga kraf som af de frivilliga skytteföreningarna i detta afseende framställas. Det har ju till och med ifrågasatts af reservanterna ifrån Första Kammarerna, vill jag minnas, icke något mindre än att man skulle fördubbla det belopp, Kongl. Maj:t föreslagit till det frivilliga skytteväsendets befrämjande. Äfven om denna reservation icke går igenom, utan endast det belopp, som utskottsledamöterna ifrån denna kammarer ifrågasatt, beviljas, tycker jag det är en ganska ansenlig summa.

Det är därför ingen fara för att produktionen blir för stor, äfven om tillverkning kommer att ega rum både vid den statens fabrik, hvars utvidgning här ifrågasatts, som ock vid en enskild fabrik. För visso både vill och skall staten på allt sätt underlätta utvecklingen af denna enskilda fabrik och bidraga till dess fortfarande bestånd i stället för att tillintetgöra densamma, ty det är ett statsintresse, att den enskilda fabriken verkligen finnes till. Och vi

kunna vara lugna, det blir nog åtgång både på den ammunition statens verkstäder kunna tillverka och på den som den enskilda fabriken kan åstadkomma.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ödman: Herr talman, mina herrar! När jag tagit mig friheten begära ordet i denna fråga, oaktadt jag hvarken deltagit i den förberedande utredningen inom utskottet eller är fackman på området, så har det skett därför, att jag finner, att det här är fråga om en ganska vigtig princip, som är värd att särskildt beaktas.

Det är nemligen den principen, huruvida staten skall öfvertaga all ammunitionstillverkning, eller om detta bör till dels öfverlemnas åt den enskilda företagsamheten.

Jag blef särskildt uppmärksam på härpå, när jag hörde en föregående talare yttra sig om huru förhållandet i detta hänseende var vid den tidpunkt, då fråga var om att öka vår flotta genom byggnad af pansarbåtar. Då var det som han nämnde mycket tal om huruvida man skulle anlägga erforderliga varf i Karlskrona för kronans räkning eller man skulle använda våra enskilda verkstäder härför.

Resultatet häraf blef, som vi alla känna, att beställningen af pansarbåtarna gjordes å de enskilda verkstäderna, och detta var, efter min förmening, att slå in på rätt bog och har haft till följd, att våra verkstäder äro i detta hänseendet nu så uppdrifna, att — när Riksdagen i fjol beslöt att på en gång bygga tre pansarfartyg — alla dessa beställningar kunde upptagas af våra inhemska verkstäder, oaktadt ett par liknande fartyg redan förut voro under byggnad, äfven dessa å inhemska varf. Detta resultat är väl värdt att påpekas — och minnas — ty det är något hvaröfver hvarje fosterlandsvän kan känna sig stolt.

På samma sätt borde man efter min förmening framgå äfven vid tillverkning af all annan krigsmateriel — således äfven i föreliggande fråga. — Staten bör visserligen ha sina egna verkstäder, der reparationer och möjliga försök med olika slags krigsredskap kunde utföras, men plats borde äfven lemnas för de enskilda verkstäderna att utbilda sig i tillverkning af de olika slagerna af krigsmateriel, ty härigenom tillföres försvaret en oberäknelig ökning i kraft, om man nemligen inom egna landamärena kunde ha en uppdrifven industri vid de enskilda verkstäderna för tillverkning af behöflig krigsmateriel.

På sådant sätt skulle man, om den olyckan någonsin skulle inträffa — hvilket vi alla önska *icke* måtte ske — att vi skulle blifva invecklade i krig, finna ett folk i vapen, i detta ordets vidsträcktaste mening, ty när de unga männen gingo till fronten kunde de äldre, såsom arbetare vid de olika verkstäderna, tillverka den materiel som erfordras för att föra ett krig, och detta utan att vara beroende vare sig af kronans egna verkstäder eller af utlandet.

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

Men om man skall kunna påräkna detta viktiga stöd från de enskildes sida under ofredens dagar, så måste man under fredens låta dem få beställningar af materiel, så att de kunna ha sina verkstäder i ordning härför, dels genom anskaffande af nödiga maskiner och dels att få uppöfva sina ingenjörer och arbetare för sådan tillverkning.

När nu en verkstad är anlagd i Vesterås för tillverkning af patronhylsor — hvarom föreliggande fråga handlar — så synes det mig förenligt med statens intresse att uppmuntra detta företag och icke undandraga det sitt understöd, hvilket skulle ske genom att antaga det af utskottet antagna förslaget om beviljande af 300,000 kronor för utvidgning af verkstaden å Karlsborg, hvarigenom denna tillverkning skulle komma att koncentreras i kronans hand och på ett ställe, hvilket föröfrigt skulle vara betänkligt äfven af det skäl, att i händelse af en olyckshändelse, t. ex. en explosion eller en eldsvåda eller i olyckligaste fall genom fiendehand, denna kunde i ett tag förstöras, och således tillintetgöra hela denna tillverkning, hvilket deremot icke så lätt kunde ske, om tillverkningen vore fördelad på olika håll inom landet.

Föröfrigt har man den erfarenheten, att staten på industriens område icke kan täfla med den enskilda företagsamheten, hvarom ett färskt exempel lemnats oss från statens gevärsfaktori i Eskilstuna, ty ehuruväl den nyligen gjorda interpellationen blifvit besvarad och orsakerna till de anmärkta missförhållandena till dels förklarade, så är nog icke den allmänna meningen fullt tillfredsstäld med de exempel som derifrån framdragits. Vi äro nog alla öfverens deruti, att det skulle vara att beklaga, om den händelse någonsin skulle upprepas, som för ett år sedan inträffade — vid nämnda faktori — då det visade sig, att af de mångtusende gevär, som man beräknat skulle vara färdiga — icke ett enda hade hunnit blifva färdigt. — Det gick en vemodssuck genom nationen vid detta tillfälle, vi hade öfvat våra söner till fosterlandets försvar — vi trodde oss starka nog att möta alla eventualiteter — och så fick man veta, att det saknades tidsenliga gevär. — Riksdagen sökte visserligen så fort som möjligt borttaga detta sorgliga intryck genom hastig beställning af dylika gevär från utlandet, men huru skulle detta gått, om landet under tiden varit, eller blifvit, inveckladt i ett krig? Man kunde då icke påräknat att få denna sändning införd i landet, såsom varande krigskontraband. Allt detta visar vigten af att uppmuntra den enskilda inhemska tillverkningen af krigsmateriel.

Af en särskild anledning kom jag att tänka på, hvilken stor betydelse en uppdrifven enskild industri kan ega för en nations bestånd — anledningen härtill var den föregående talarens namn. Denna framstående mans frejdade farbror var den som framträdde på en tid, då Amerikas Förenta stater voro i stor fara, och han erbjöd dem en uppfinning, som under dessa brydsamma förhållanden kunde bringa nationen räddning. På 90 dagar efter det hans fram-

agda förslag blifvit antaget, hade han sin »Monitor» färdig, och denna höll hvad den lofvade — han räddade nationen.

Hade icke framstående verkstäder funnits, hade något sådant icke kunnat ske. Jag anser därför att vi böra söka efterlikna detta, så att vi — om politiska brytningar uppstå, hvilket vi alla önska icke måtte ske — redan under fredens dagar genom uppmuntran af den enskilda företagsamheten må bereda oss så, att vi hvar på sitt sätt må kunna bidraga till ett älskadt fosterlands försvar.

Jag anhåller, herr talman, att på dessa skäl yrka afslag af utskottets förslag och bifall till reservationen.

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag har låtit anteckna, att jag icke inom utskottet deltagit i den slutliga behandlingen af detta ärende, men då jag i allt fall deltagit i den föregående behandlingen inom afdelningen af detsamma och derunder haft tillfälle att något sätta mig in i saken, skall jag be att få yttra några ord i frågan.

Hvad jag kommer att säga har emellertid, åtminstone till största delen, förut blifvit sagt, och det kunde därför egentligen vara tillräckligt att instämma med en eller annan föregående talare, men jag ber i allt fall att få tillägga ett par ord.

Herr statsrådet framhöll, att det egentligen syntes vara kostnadsfrågan, som afhållit reservanterna från att tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, och han erkände, att beräkningarna i afseende å kostnaderna för den föreslagna ammunitionsfabriken å Karlsborg icke äro fullt tillfredsställande, men att detta kunde repareras genom de upplysningar, som statsrådet lemnade i sitt yttrande från statsrådsbänken. Detta yttrande har sedermera föranlett general Ericson att begära ordet och gent emot herr Hans Andersson i Nöbbelöf anmärka, att, om dessa af herr statsrådet lemnade upplysningar varit tillgängliga för utskottet, nog äfven herr Hans Andersson skulle hafva varit med om saken. Jag för min del åter får säga, att äfven om dessa uppgifter varit tillgängliga för statsutskottet, hade jag nog i allt fall icke kunnat vara med om Kongl. Maj:ts proposition och antagligen icke herr Hans Andersson heller. Vi hafva nemligen den erfarenheten, att utredningar beträffande kostnaderna för nybyggnader i allmänhet äro så knapphändiga, att de icke äro just mycket att lita på, utan att man sedermera i regel nödgas bevilja ansenliga belopp utöfver de från början begärda. Nu säger man, att om denna tilltänkta ombyggnad af ammunitionsfabriken å Karlsborg kommer till stånd, skulle man blifva oberoende af de enskilda fabrikerne. Då vill jag emellertid fråga: är man icke i allt fall beroende af andra fabriker under de två byggnadsåren, ty under dessa måste man väl i hvarje fall köpa hylsor från utlandet eller från enskilda fabriker. Man vinner således endast tre års fabriktion genom den här ifrågasatta nybyggnaden, och då undrar jag verkligen, om det kan vara värdt att härför besluta en nybyggnad

Ang. anslag
till mobilise-
ringsammuni-
tion för eld-
handvapen.

(Forts.)

på tre eller femhundra tusen kronor. Jag tror åtminstone icke, att Andra Kammaren, som ju består af praktiska män, bör inlåta sig på något sådant. Vidare säger man, att man skulle kunna tillverka 12 mill. patroner om året, derest Karlsborgs-fabriken upprättas. Men i den kongl. propositionen antydes, att fabriken för framtiden är afsedd för en tillverkning, som motsvarar den som nu eger rum vid Marieberg, och af utskottets betänkande framgår med all tydlighet, att meningen är, att Mariebergs-fabriken i framtiden skall slopas. Hvad har man då sedermera vunnit med den nya fabriken? Icke ens ett hundratusentals ökning af den årliga tillverkningen. Det enda, som man med denna fabrik skulle vinna, vore alltså tillverkning af tre års mobiliseringsammunition. Jag tror icke, att man allenast för vinnande af ett dylikt resultat bör tillstyrka denna nybyggnad, helst när man hör, att den privata fabriken i Vesterås kan komma upp till en tillverkning af 3, 4 eller 5 mill. hylsor om året, och behofvet således helt säkert kan fyllas af denna privata fabrik och den, som redan finnes vid Marieberg, samt vi således kunna vara trygga.

En högt ärad länskamrat har förut yttrat, att vi, derest vi icke få denna nya fabrik, icke kunna vara lugna för att vårt behof af mobiliseringsammunition blir fylldt. Herr Hans Andersson har emellertid påvisat, att man icke har gevär ens till den ammunition, som redan finnes, och därför tycker jag, att till och med den nämnde talaren kan vara belåten med att allt går sin jemna gång framåt.

Jag ber vidare att få erinra herrarne om en tilldragelse för något år tillbaka, som lät mycket tala om sig i tidningarna och som gaf anledning till framkastande af tvifvel, huruvida mobiliseringsammunition verkligen kan lagras under en längre tid utan att taga skada, och huruvida icke derigenom uppstår fara för sjelfantändning, så att hela förrådet kan gå i luften. Jag tror också, att man bör tänka på den saken, så att man icke går allt för hastigt till väga.

Jag hoppas därför, det denna kammare skall biträda reservanternas förslag, ty jag tror, att de stå på säkrare grund än utskottet, och jag får sålunda yrka bifall till reservationen.

Med herr Persson förenade sig herrar *Olsson* i Frösvi, *Bromée* i Billsta, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Norman*, *Olsson* i Stockholm, *Andersson* i Hasselbol, *Kempe*, *Nordin* i Hammerdal, *Norberg*, *Eriksson* i Ahlberga, *Olsson* i Åsak, *Eriksson* i Elgered, *Jansson* i Edsbäcken och *Åkerlind*.

Vidare anförde:

Herr Fredholm: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af representantens för Sköfde yttrande. Han yrkade bifall till Kongl. Maj:ts förslag, ehuru han erkände bristfälligheten i den utredning, som förebragts. Men det är just detta, som utgör det för-

nämsta skälet, hvarför reservanterna yrkat afslag å Kongl. Maj:ts framställning. Den nämnde representanten yttrade, att numera kan man emellertid anse denna ofullständighet afhjelpat, sedan herr statsrådet lemnat sina upplysningar i frågan. Vi hafva dock hört, huru olika tankarna kunna vara i det hänseendet, då en statsutskottsledamot strax efter kände sig föranledd att förklara, att han för sin del icke ville skänka vitsord åt dessa upplysningar, innan han fått pröfva och granska dem, samt att hela utredningen i frågan först bör pröfvas och granskas, innan den bifalles.

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

Den ärade talaren på vestgötabänken sade vidare, att vi böra bortse från denna ofullständighet i utredningen och bifalla hvad Kongl. Maj:t begärt. Det vill med andra ord säga, att man nu skulle gå till väga på helt annat sätt än man annars alltid gör. Ty i vanliga fall brukar man väl aldrig bifalla Kongl. Maj:ts framställningar, för så vidt man icke funnit dessa grundade på en tillförlitlig och ej på en ofullständig utredning.

Vidare sade talaren också, att han för sin del vore fullt öfvertygad derom, att behofvet af ammunition kommer att ökas år från år, och detta i så hög grad, att fabriken å Karlsborg, äfven med den nu föreslagna utvidgningen, inom kort icke skulle vara för behofvet tillräcklig, utan att nog äfven fabriken i Vesterås skulle behövas. Jag kan visserligen förstå, att den ärade talaren för sin del är fullt öfvertygad om nödvändigheten af att vi öka tillgången å vår ammunition, men jag kan icke skänka denna *hans* öfvertygelse sådan tillit som han önskar, *derför* att ett förverkligande af denna hans öfvertygelse beror af förhållandena i framtiden. Och huruvida det i framtiden kommer att gestalta sig så som han tror, blir i hvarje fall beroende på om Riksdagen kommer att anslå nödiga medel för inköp af ammunition. Derom kan man emellertid icke för ögonblicket bilda sig någon mening. Och äfven om så vore, tror jag, att det ändå är anledning att taga frågan under förnyadt öfvervägande.

Den slutsats jag skulle vilja draga af den ärade talarens yttrande skulle vara den, att såsom frågan nu föreligger borde man för närvarande icke bifalla Kongl. Maj:ts förslag, utan låta frågan få undergå förnyad granskning, och detta så mycket hellre, som det ju icke kan vara förenadt med någon risk att uppskjuta frågans afgörande, då, såsom här många gånger framhållits, det finnes en enskild fabrik inom landet, hvilken för närvarande besitter full kapacitet att tillfredsställa det behof, som förefinnes.

Herr Fagerlund: Herr talman! Under gårdagens debatt rörande den interpellation, som framstälts till herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, lade man vederbörande myndighet till last, att den, genom att söka reglera arbetsprisen vid Eskilstuna gevärsfaktori i viss proportion till dem, som gälde vid enskildas verkstäder, gått utom sin befogenhet. Det yttrades dervid

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.
(Forts.)

den åsigt, att staten icke vid öfvandet af sin industriella verksamhet hade att taga någon hänsyn till enskilda fabrikanter intressen af att gängse arbetspris hos dem blefve bibehållna. I dag åter synes ömheten för de enskilda fabrikanterna taga ut sin rätt; och man lägger vederbörande till last, att man icke nog tänker på att inrättandet af en ny ammunitionfabrik å Karlsborg skulle komma att skada den enskilda ammunitionfabrik, som för närvarande finnes inrättad i Vesterås.

Enligt de upplysningar, som här lemnats med afseende å behövet af ammunition såväl för armén som för de frivilliga skytteföreningarna, torde man emellertid kunna taga för gifvet, att båda dessa fabriker, i Vesterås och å Karlsborg, väl kunna existera vid sidan af hvarandra.

Vidare har man nu upptäckt och framkommit med ett nytt skäl för afslag å Kongl. Maj:ts förslag, nemligen att det icke vore utredt, huruvida icke kostnaden för patronhylsorna blefve lika stor, om icke större, då de tillverkades å Karlsborg, än förhållandet skulle blifva i det fall, att de tillverkades vid fabriken i Vesterås. Jag ber härvidlag få påpeka, att man icke på förhand torde kunna verkställa nöjaktig utredning derom, då man icke har i sin hand att fastställa taxa å priset för de patronhylsor, som kunde komma att tillverkas vid den sistnämnda fabriken. Den enskilda fabriken pris skall naturligtvis, liksom förhållandet i allmänhet är, komma att rätta sig efter förhållandet mellan efterfrågan och tillverkningsförmågan. Det skälet, att man skulle hafva att emotse en högre kostnad, om patronhylsorna tillverkades å Karlsborg än om de tillverkades i Vesterås, anser jag dermed vara fullkomligt vederlagdt.

Det har också framhållits, att det skulle vara farligt nog att koncentrera ammunitionstillverkningen å ett enda ställe. Med detta yttrande afsågs uppenbart fabriken å Karlsborg. Men, mina herrar, om icke en fabrik för tillverkning af patronhylsor inrättades å Karlsborg, stode ju fabriken i Vesterås, hvad tillverkning och patronhylsor angår, ensam och finge ju då betraktas såsom den, hvilken kunde vara utsatt för faran af en explosion och tillintetgörelse. Skulle sådant inträffa under krig, inses lätt den stora våda för staten, som skulle ligga i saknaden af en egen fabrik.

För min del anser jag det dessutom såsom principriktigt, att staten för sina angelägna ändamål ej helt och hållet gör sig beroende af enskild företagsamhet. Både för att i någon mån kunna genom konkurrens inverka å priserna och äfven för att icke i något ögonblick blifva alldeles urständssatt att skaffa sig hvad staten behöfver, måste staten sjelf hafva en fabrik med så pass tillverkningsförmåga, att åtminstone åtgången af ammunition under krig blir genom densamma tillgodosedd.

Dessa nu nämnda omständigheter äro tillräckliga för bestämmande af mitt omdöme, hvad härvidlag bör göras, och jag ber att

få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i fråga om utvidgande af ammunitionsfabriken å Karlsborg.

Ang. anslag till mobiliseringsammunition för eldhandvapen.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, och herr vice talmannen till proposition upptagit de gjorda yrkandena, afslog kam-maren utskottets hemställan och biföll den vid denna punkt afgifna reservation.

Punkten 23.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för anskaffning af ny fältartillerimateriel och ammunition bevilja 12,000,000 kronor och deraf på extra stat för år 1901 anvisa en sjettedel eller 2,000,000 kronor.

Ang. anslag till ny fältartillerimateriel.

Uti en inom Riksdagens Första Kammare väckt motion, n:o 30, hade herr *S. Wieselgren* med flere hemställt, att Riksdagen måtte för anskaffning af ny fältartillerimateriel och ammunition bevilja 12,000,000 kronor och deraf på extra stat för år 1901 anvisa en fjerdedel eller 3,000,000 kronor.

Utskottet hemställde,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning och herr *Wieselgrens* med flere i ämnet väckta motion må af Riksdagen på det sätt bifallas, att Riksdagen för anskaffning af ny fältartillerimateriel och ammunition beviljar å extra stat 12,000,000 kronor och deraf för år 1901 afsätter en sjettedel eller 2,000,000 kronor för att efter Riksdagens medgifvande användas.

Vid punkten hade fogats reservation

af herrar *Chr. Lundeberg, A. G. L. Billing, friherre J. T. Gripenstedt, H. P. P. Tamm, I. Wijk, N. Fosser, F. E. Pettersson, E. Fränckel, K. G. Bildt, L. Grundberg, F. G. M. Ridderbjelke* och *J. T. Kennedy*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen må, i öfverensstämmelse med hvad herr *S. Wieselgren* med flere uti ofvanberörda motion föreslagit, på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts nu förevarande framställning, att Riksdagen för anskaffning af ny fältartillerimateriel och ammunition beviljar 12,000,000 kronor och deraf på extra stat för år 1901 anvisar en fjerdedel eller 3,000,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst anförde

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet *Crusebjörn*: Herr talman, mina herrar! Då jag i denna sak tillstyrkt

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

Hans Maj:t Konungen att framlägga proposition till Riksdagen om anskaffande af ny fältartillerimateriel, gjorde jag detta på den grund, att inom de olika ländernas arméer i hela civiliserade världen synnerligen lifligt arbetas för anskaffande af ny fältartillerimateriel för att kunna tillgodogöra sig alla senaste tekniska förbättringar och söka att uppnå en större effektivförmåga hos denna materiel genom en hastigare skjutning med åtskilliga andra fördelar, som dermed skulle följa.

Emellertid insåg jag, att saken var vanskelig, enär de försök, till hvilka Riksdagen förlidet år beviljat medel, för uttrönande af lämpligaste typen af dylik materiel, ännu icke hunnit afslutas, så att Kongl. Maj:t blifvit i tillfälle att fastställa ny modell för den ifrågasvarande artillerimaterielen. Men jag insåg dock nödvändigheten att ny materiel anskaffades just i följd af den brådska, som allestädes i den vägen gjort sig gällande. I vårt broderland Norge t. ex. har det redan beviljats pengar till ny artillerimateriel, fast man icke ens börjat anställa försök för bestämmande af lämpligaste typen, för att nu icke tala om åtskilliga andra håll, der man icke blott redan bestämt en ny typ och dertill beviljat medel, utan äfven beviljat medel i afvaktan på afslutandet af nya försök.

Emellertid hade vederbörande myndighet fäst Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på vigten utaf att ny materiel ju förr dess hellre anskaffades, af det skälet att en del af den nuvarande materielen, särskildt den som innehades af de beridna batterierna, vore så försliten, att den borde ersättas. Men nämnda myndighet fäste äfven uppmärksamheten derpå, att när ombyte af materiel skulle ske, borde detta ega rum så hastigt som möjligt. Derfor föreslog också generalfälttygmästaren Kongl. Maj:t att af Riksdagen äska ett anslag af 12,000,000 kronor, fördeladt på 4 år. Jag kunde naturligtvis icke jäfva de skäl, på hvilka generalfälttygmästaren grundade sin framställning, men å andra sidan syntes det mig, som om det vore ganska nödvändigt att något förlänga tiden för att derigenom minska anslagets årliga belopp, enär staten ändå behöfde betungas med ganska dryga anslag i och för tillfredsställande af andra viktiga behof för landets försvar. Då den nuvarande materielen dertill delvis är, såsom jag nyss nämnde, ganska gammal och försliten, men delvis också temligen ny, syntes det mig, som om man kunde försvara ett dröjsmål och förlänga tiden för anslagets utgående något eller till 6 år.

Nu har inom Riksdagen det yrkande gjorts, att de äskade 12,000,000 borde beviljas att utgå på 4 år i stället för, såsom af Kongl. Maj:ts föreslagits, på 6 år. Och har jag naturligtvis för min del icke något att invända deremot, om Riksdagen dertill är beredd. Emellertid ansåg jag mig kunna tillstyrka Kongl. Maj:t att förlänga tiden utöfver de af generalfälttygmästaren föreslagna 4 åren, men jag gjorde detta naturligtvis under den förutsättning, att icke något dröjsmål behöfde inträffa vid beställningen af den nya materielen,

så snart Kongl. Maj:t blifvit i tillfälle att fastställa ny modell. Ty utan tvifvel är det af ganska stor betydelse, om detta kan ske ett år tidigare eller senare, enär vi ju önska, att så mycket som möjligt af tillverkningen utaf den nya materielen må komma våra enskilda fabriker och verkstäder till godo. Men dessa hafva icke genast resurser att kunna åtaga sig sådana beställningar, och om de skola kunna verkställa leveransen i behörig tid, måste de förut blifva förberedda. Det är således för dessa fabriker af stor vigt, om beställningarna komma till deras vetskap, såsom jag nämnde, några månader tidigare eller senare.

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Nu har emellertid utskottet visserligen tillstyrkt Riksdagen att för anskaffning af ny fältartillerimateriel och ammunition på extra stat bevilja 12,000,000 kronor och föreslår anslagets fördelande på 6 år med 2,000,000 kronor för år, men utskottet hemställer likväl att icke för år 1901 bevilja 2,000,000 kronor, utan att detta belopp må afsättas för att, efter Riksdagens medgifvande, användas. Gå vi nu till motiven för utskottets hemställan, för att se efter hvad meningen är med denna mindre vanliga form, finner man på sid. 73 i betänkandet, att utskottet säger, att utskottet håller före, »att, då försöken med olika modeller af ifrågavarande slags artillerimateriel ännu icke avslutats, nämnda belopp lämpligen bör tills vidare för ändamålet afsättas för att, sedan efter avslutade försök modell till den nya artillerimaterielen blifvit af Kongl. Maj:t fastställd och Riksdagen förelagd, efter medgifvande af Riksdagen få af Kongl. Maj:t användas.»

Det är detta skäl, detta uttalande, som förefaller mig egenomligt och synes tariffva en förklaring. Om man ser efter hvad här står, synes utskottets mening vara, att sedan vederbörande myndigheter fullbordat de försök, som skola ligga till grund för deras framställning om fastställande af en ny kanontyp samt till Kongl. Maj:t inkommit med utredning derutinnan, hvilken Kongl. Maj:t må komma att anse vara fullständig, Kongl. Maj:t visserligen skall fastställa modellen, men sedermera derjemte förelägga den nya modellen för Riksdagen, som då, är väl meningen, skall ingå i pröfning om huruvida denna modell är den lämpligaste eller ej.

Jag tror ej, att något dylikt förekommit förut, eller att Riksdagen i en sådan fråga som denna fordrat att få taga under ompröfning hvad Kongl. Maj:t beslutat och ingå i bedömande af huruvida de verkställda försöken betinga en fastställelse af den modell, som föreligger. Detta skulle leda derhän, att man först i statsutskottet, föreställer jag mig, och sedan här i Riksdagen skulle företaga en granskning af alla de tekniska förhållanden, på hvilka en sådan modells fastställande grundar sig, och att, först efter det en sådan förhandling egt rum, Riksdagen skulle sanktionera den af Kongl. Maj:t redan fastställda modellen.

Det förefaller mig, som om Riksdagen här ville åtaga sig ett ansvar, som det synes mig, att Riksdagen icke borde bära. Det är

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

derför som jag tillåter mig hemställa, att en ändring i utskottets förslag må ske på det sätt, att sista raden «för att efter Riksdagens medgifvande användas» må utgå, och derjemte, i stället för att Riksdagen skulle *afsätta* 2,000,000 kronor för år 1901, det beslut må fattas, att Riksdagen för nästa år *anvisar* ett dylikt belopp.

Grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Det, som nu här passerat i denna fråga, börjar blifva ganska vanligt inom Riksdagen. Kongl. Maj:t framlägger förslag och äskar vissa belopp för försvarsändamål. Derefter väckes, vanligtvis inom Första Kammaren, en motion, deri framhålles, att det belopp Kongl. Maj:t föreslagit är otillräckligt eller att tiden, inom hvilken det bör utgå, är för långt tilltagen, och sedermera yrkas anvisande af ett betydligt större belopp än Kongl. Maj:t begärt. Härefter upptages detta mera vidtgående förslag af en del af statsutskottets ledamöter, och när frågan derpå förekommer inför kamrarne, så framhåller statsrådet och chefen för vederbörande departement, att de och de skälen föranledt honom att ej begära mera, men att, om Riksdagen vill gifva mera, han är mycket tacksam.

Jag kan mycket väl förstå denna ståndpunkt, jag kan mycket väl förstå, att för en departementschef, som i sjelfva verket anser det mycket fördelaktigt att få detta högre belopp och som kanske måst pruta ner hvad han ansett behöfligt, därför att anslagen på andra hufvudtitlar icke medgifvit att upptaga hvad han velat, att för honom det skall vara mycket frestande och behagligt att på detta sätt uttala sina sympatier för det högre anslaget och sedermera lita på den gemensamma voteringslotteri.

Men, mina herrar, för mig, och jag vet mig härvid uttala äfven andras mening, för mig ligger det något rent af motbjudande i detta. Jag är visst ej den, som har något emot att Riksdagen tager ledningen i vissa frågor och att Riksdagen blir den, som gifver uppslag och tager initiativ, men särskildt i frågor om försvaret, der det för den enskilde är omöjligt att öfverskåda alla de omständigheter, som böra tagas i betraktande, synes det mig, att man är inne på en mycket betänkelig väg, när man på detta sätt oafbrutet går regeringen i förväg och således förrycker de planer, som regeringen uppgjort. Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att regeringens prestige lider derpå. Om regeringen ej bryr sig derom, så tycker jag, att åtminstone Riksdagen bör bry sig derom.

Å andra sidan kan jag ej vara med om det som utskottet här föreslagit. Jag kan väl förstå, att, då försöken ännu icke äro afslutade, utskottsmajoriteten tycker att det icke tjenar något till att nu bevilja medlen, utan att man därför kan endast afsätta dem och så vänta på fullständig utredning. Men att, sedan utredning i fråga om en kanonmodell försiggått och Kongl. Maj:t fastställt

densamma, modellen här i Riksdagen skulle komma under kritik och bedömande, det synes mig alldeles orimligt.

Derför skall jag på dessa skäl, till den kraft och verkan det hafva kan, yrka afslag å såväl utskottets förslag som reservationen och bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Herr Andersson i Vestra Nöbbelöf: Jag tänkte börja, der den föregående talaren började, att det naturligtvis ej kan förmenas någon riksdagsman att väcka motion i hvilken fråga som helst, men att man kunde vänta, att regeringen, sedan den utredt en fråga och framlagt förslag derutinnan, också stode för sitt förslag och ej fölle undan för enskilda motionärer, som kommit med andra framställningar. Ute i landet lider regeringens anseende häraf mera än regeringen kanske sjelf tänker. Man frågar sig, om det verkliga är någon tillställning och huru det egentligen hänger ihop, då det nu sker så det ena året efter det andra.

Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nämnde nu, att han naturligtvis gerna skulle vara med om att taga det större anslag, som föreslagits i reservationen, ehuru han dock äfven kunde nöja sig med det lägre, men det vilkor, som utskottet uppställt i fråga om medlens användning, kunde han ej gilla, och han ville hafva en förklaring deröfver. Ja, mina herrar, den förklaringen är ej svår att gifva. Jag för min del är ej tekniker, jag är ej fackman, jag kan ej bedöma modeller på kanoner, och jag vill ej heller, att Riksdagen skall bedöma sådana modeller. Men jag vill icke, att regeringen med den kontanta summan i sin hand skall kunna helt och hållet negligera andra fackmän utom och inom Riksdagen. Ty det finnes fackmän, som äro lika skickliga att pröfva dessa kanoner som de af regeringen anlitate. Och jag anser, att det är mycket viktigt och mest betryggande, att sådana viktiga saker som kanonmodeller underkastas en så vidtgående kritik och granskning som möjligt. I fråga om gevärsmoellerna egde en sådan granskning rum. Derför hafva vi också ett utmärkt gevär, kanske det bästa gevär i hela världen, åtminstone hoppas jag det, men det är ej säkert, att så skulle varit fallet, om saken utförts hemligt och kritik ej fått ega rum af den modell, som Kongl. Maj:t fastställt.

Det är icke meningen, att Riksdagen skall godkänna kanonmodellen. Den skall endast framläggas för Riksdagen, som då kommer att anvisa de medel, som afsatts. Det går fort nu för tiden, i synnerhet med alla slags försvarsanslag, men skulle man ej kunna vänta från hösten, då Kongl. Maj:t lärer komma att fastställa modellen, till början af Riksdagen, då får jag säga, att det går fort. Derigenom försummas ej något. Man får vänta fyra eller fem månader, men hvad förloras dermed? Det är meningen att använda 2,000,000 kronor för nästa år till inköp af kanoner. De kunna användas i alla fall. För detta belopp kan endast en arméfördel-

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

ning få sitt behof af fältartillerimateriel tillgodosedt, och om denna materiel sålunda för en sjettedel af armén skulle komma några månader senare än eljest, så gör det sannerligen ej mycket.

Förhållandet blir alldeles detsamma, om man beviljar 3,000,000 kronor. Följden deraf skulle blifva, att man kunde anskaffa artilleri för en och en half arméfördelning, men icke kunde man skicka ett helt nytt fältartilleri ut till en arméfördelning och låta en annan fördelning gå med ett halft. Huru skulle det gå, om en fördelning måste hafva hälften af ammunitionen af en sort och den andra hälften af en annan! Det är klart, att det ej kan gå för sig att hafva olika slags ammunition i samma arméfördelning. Men så blefve förhållandet, om man köpte materiel för 3,000,000 kronor, ty då finge en fördelning endast ett halft nytt fältartilleri, och måste sålunda gå äfven med ett halft gammalt och följaktligen med två slags ammunition.

Jag tycker verkligen, att man borde vara nöjd, då utskottet föreslagit allt, hvad regeringen begärt, och vill gå med om att afsätta hela det belopp regeringen ifrågasatt eller 2,000,000 kronor för nästa år. Och så fort modellen förelagts Riksdagen, är det min tanke, att Riksdagen också anvisar dessa medel, och då kan regeringen genast gå i författning om att anskaffa kanoner för en arméfördelning. Skulle reservationen bifallas, uppstå deremot svårigheter af den art jag förut antydt. Det går så fort med utvecklingen på detta område, att vi ännu ej hunnit skaffa den materiel, som ifrågasatts för det nuvarande artilleriet, ty det kom lyckligtvis andra nya modeller emellan, så att regeringen afstannade inköpet för de sista fördelningarna. Och därför har det också inträffat, efter hvad jag hört, att en arméfördelning har hälften af den äldre materielen och hälften af den nyare. Vi måste visserligen skaffa ny materiel, men utvecklingen går så fort, att den snart är föråldrad, att, då den just är färdig, vi möjligen få skaffa ny igen.

Jag hoppas, att Andra Kammaren godkänner utskottets förslag. Jag tror, att det är fullt tillfredsställande, att det är ur försvarssynpunkt det mest tryggande, och att vi derigenom få det bästa vapnet.

Häruti instämde herrar *Jönsson* i Färeköp och *Persson* i Killebäckstorp.

Friherre Ericson: Jag ber först att få framhålla det glädjande förhållande, att vi här uttala olika åsikter icke egentligen om sjelfva beloppet — ty alla utskottsledamöter äro öfverens om att anslå 12 millioner kronor för ny fältartillerimateriel — utan endast om det lämpligaste sättet för användningen af dessa 12 millioner, så att de blifva så välsignelsebringande för vårt försvar som möjligt. Det är, jag upprepar det, derom åsikterna äro olika, icke om sjelfva beloppet.

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Nu har utskottet framställt en invändning, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet redan har vidrört och likaså nyss herr grefve Hamilton. Den talare, som näst före mig hade ordet, erkände, att vi här i kammaren icke hafva särskildt många teknici, som äro i stånd att bedöma olika kanontyper. Men erfarenheten från de nya gevär vi fått visar, sade han, att en inträngande kritik och granskning från utom regeringskretsarne eller myndigheterna stående personer kan vara helsosam. Det vore alltså på det sättet vi fått den nya gevärsmodellen. Detta är något hittills för mig fullkomligt okänt. Att vi hafva en god gevärsmodell, är alldeles riktigt. Men ingalunda hafva vi fått den genom utomstående, utan den har tillkommit genom den komité, som af Kongl. Maj:t tillsatts och som gjort vissa ändringar i Mausers modell, hvilka ändringar sedan, af Kongl. Maj:t fastställda, lagts till grund vid arbetets utförande. Så torde ock blifva förhållandet i fråga om olika kanontyper.

Men, sade den ärade talaren, det går för fort. Eller hvad betyder det, menade han, om anskaffningen sker ett halft år senare eller icke? Jo, det kan hafva ofantligt stor betydelse. Det anses, att man kan antaga, att de fabriker i utlandet, som åtagit sig att leverera de kanoner, som skulle vederbörligen undersökas, skulle kunna göra det fram på sommaren. Om jag nu tager hänsyn till de olika slags prof, som skola ega rum — det är en ganska väsentlig tid, som de ifrågavarande skjutningarna med kanon kräfva. minst en månad — kommer man till den slutsatsen, att efter all sannolikhet den kommission, som skall hafva frågan om hand, kan för Kongl. Maj:t framlägga förslag angående lämpligaste typen i november månad. Skall nu, såsom utskottet ifrågasatt, denna modell underställas Riksdagens pröfning, då Kongl. Maj:t således får sin skrifvelse från Riksdagen först i maj månad, uppkommer tydligen ett halft års uppskof. Då vi nu alla äro öfverens om att anslå för ändamålet 12 millioner kronor, är det en ren förlust att icke få använda dem så fort vi möjligen kunna. Det må uppmärksammas, att äfven konjunkturförhållanden kunna spela in i afseende på beställningen. Verkstäderna äro så öfverlupna, att vi måste till icke oväsentlig del vända oss till utlandet för att få den kanonquantitet vi skola hafva. Då kan det blifva mycket tvifvel underkastadt, om vi — derest vi dröja ett halft år — kunna inom erforderlig tid hos de utländska verkstäderna få våra beställningar utförda. Jag nämner detta som en möjlighet. Men redan detta halft års uppskof är för mycket. Idealet vore — det äro vi alla öfverens om — att förändringen från den gamla till den nya typen kunde ske så att säga i en handvändning. Detta kan nu icke ske; men det är i yttersta grad önskvärdt, att man så mycket som möjligt närmar sig detta ideal. Det är alltid en svaghetstid, då man öfvergår från en vapentyp till en annan. Det hafva vi alla fullkomligt klart för oss. Och hvad kanonerna angår, befinner sig

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.*
(Forts.)

vår armé äfven för öfrigt i ett ganska svagt tillstånd. Antalet kanoner är nemligen icke fullt 3 per 1,000 stridbare män. Det är ofantligt litet. Den allmänna åsigten — och den åsigten är otvifvelaktigt riktig — är, att ju mindre starkt sammansatta de truppförband äro, med hvilka man går att möta fienden, desto större är behovet af att dessa hafva stöd af ett talrikt och godt artilleri. Våra truppförband äro ganska löst sammansatta. Och nu kommer till detta ofördelaktiga förhållande, att vi hafva så ringa antal artilleri i jemförelse med hvad andra land ega. Ty den vanliga proportionen är 4 till 5 kanoner per 1,000 stridbare män. Vi hafva icke fullt 3. Häraf framgår otvifvelaktigt, att vi måste så mycket som möjligt sträfvä att få denna svaghetstid förkortad. Det är af den anledningen som, hvad tiden vidkommer, vi göra klokt i att förena oss med reservanterna och besluta att använda de 12 millionerna på 4 i stället för 6 år.

Herr greve Hamilton har redan vänt sig mot den benägenheten hos Riksdagen att ingå i detaljerad granskning af militärtekniska frågor och alltför minutiöst behandla åtskilliga förhållanden, som röra försvaret. Detta har vissa betänkligheter med sig. Jag återkallar i minnet t. ex. gevärsfrågan, som för något år sedan var ganska brännande; det hade då varit illa stäldt vid Eskilstuna med afseende på tillverkningen, under det denna nu deremot går mycket bra. Vi återfinna nu i Riksdagens offentliga handlingar från den tiden åtskilliga meddelanden om huru många gevär den svenska armén skulle kunna erhålla för hvarje månad, för att icke erinra om en del andra detaljer. Sådant är icke lämpligt, det torde vi nog litet hvar erkänna. Att vi på sådant vis behandla enskildheter, som tillhöra försvaret, det har naturligtvis sin grund i den känsla af trygghet, som vår snart hundraåriga fred ingifvit oss. Vi hafva icke medvetande om hvad förvecklingar med främmande magter verkligen bjuda i afseende på försigtighet. Huru göra nemligen andra länder i likartade frågor. De handla hemlighetsfullt och hastigt. Så t. ex. vårt broderland Norge, fastän det haft lika lång fred som vi. Jag tror det vore önskvärdt, att Riksdagen äfven toge hänsyn till detta förhållande, ty det är visst, att hvad här offentligen uttalas icke stannar inom svenska landamären; hvad som kommer i Riksdagens protokoll är ju tillgängligt för hvar och en. Att Riksdagen åter önskar få kännedom om åtskilliga detaljer, är ju ganska naturligt. Men mig synes, att i sådant afseende Riksdagen kunde åtnöja sig med att dess förtroendemän — jag afser här utskottsledamöterna — finge kännedom om dessa mera ömtåliga detaljer, så att dessa icke sedan inkomme i Riksdagens offentliga protokoll.

Nu har, såsom af handlingarna framgår, generalfälttygmästaren framställt förslag, att denna förändring af vår fältartilleriemateriel skulle försiggå på 4 år. Det heter nemligen i statsrådsprotokollet: »Den plan till anskaffande af ny fältartilleriemateriel,

som generalfälttygmästaren framlagt, förklarade departementschefen sig icke kunna annat än till fulla gilla, och han skulle hafva ansett det lyckligt, om förhållandena medgifvit att lägga densamma till grund för anslagsäskanden af instundande Riksdag. Emellertid hade det ansetts behöfligt, med hänsyn till andra anslagsbehof för försvarsväsendets utveckling, som i öfrigt måste göras gällande, att utsträcka anskaffningstiden till 6 i stället för 4 år.» Man torde lätt nog inse, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet måste väga detta anslagskraf mot andra, som måste framställas, och att han då kommit till den åsigt, att anskaffningstiden borde utsträckas till 6 år, bör ej förvåna. Men Riksdagen behöfver icke hafva samma hänsyn; ty om vi komma till den uppfattningen, att det är önskvärdt och för vårt försvar gagneligt, att vi, ju förr vi kunna, få detta ombyte af fältartilleriemateriel — summan hafva vi redan kommit öfverens om, nemligen 12 millioner kronor — om vi inse, att vi både böra och kunna göra det på 4 år i stället för 6 år, hvilket synes mig vara en afgjord sak, då behöfver icke Riksdagen hafva samma hänsyn, som herr statsrådet har haft i detta afseende. Riksdagen vet mycket väl, att medlen finnas. Vi ega besparingar. För öfrigt kommer statskassan äfven denna gång att visa ett öfverskott. Då behöfva vi icke hysa någon tvekan att genomföra denna förändring under loppet af 4 i stället för 6 år.

Den siste ärade talaren gjorde ett litet meddelande, som kunde göra det tvetydigt, huruvida Kongl. Maj:t har på ett rätt sätt ordnat de olika kanontyper, som i närvarande stund finnas. Han sade, att vid ett regemente — händelsevis är det ett som tillhör min arméfördelning — halfva antalet batterier hade en gammal modell, halfva antalet en ny. Jag meddelade honom detta tillfälligtvis i går afton. Men icke har den saken med ammunitionen att göra. Det är ingenting annat än mekanismen, som är olika — somliga batterier hafva den Kruppska, andra de Bange's mekanism; men den saken har ingen betydelse.

På de skäl, jag anfört, anhåller jag, herr vice talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Pantzarhielm: Herr talman! Då det för ett år sedan i Riksdagen var fråga om att bevilja 235,000 kronor till anställande af försök med ny fältartilleriemateriel, uttalade jag, utan att göra något slags yrkande, till kammaren ett varningsord att icke förhastast sig. Jag grundade denna varning derpå, att enligt mitt förmenande börjat alltmera, till och med inom sansade militära kretsar, en åsigt göra sig gällande, som jag anser vara öfverdrifven, den nemligen, att de moderna vapnen skulle hafva en så ojemförligt stor betydelse i ett krig. Det är nog sant, att om jag ställer en man mot en man och beväpnar den ene med en gammal flintbössa, den andre med ett modernt gevär, öfverlägsenheten är gifven på den sidan, som har det bättre vapnet. Men den kraftökning, som vap-

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

net tillför honom, är icke proportionel mot vapnets verkningsförmåga och på långt när icke så stor, som den hans personliga egenskaper kunna medföra, då han uppträder i samlad trupp. Det är icke vapen, som strida mot vapen, utan personer mot personer. I fråga om en härs duglighet är det de personliga egenskaperna man har att räkna med, sålunda den personliga förmågan att sköta vapnet och begagna sig af terrängen, sinnesnärvaro, mod och beslut-samhet. Att vapnet icke på långt när spelar den roll, som man från snart sagdt alla håll hör, bevisas bäst deraf, att under fransk-tyska kriget tyskarne voro beväpnade med sitt gamla tändnålsgevär, som i ballistiskt afseende var det franska chassepot-geväret betydligt underlägset. Ehuru så var förhållandet, veta vi, att tyskarne på alla punkter afgingo med segern.

Hvad nu den moderna fältartillerimaterielen angår, så skall jag bedja att få läsa upp för herrarne några rader ur ett bekant tyskt arbete, som 1899, det vill säga för icke så länge sedan, utkom i Berlin, utgifvet af generalmajoren R. Wille, som i sin krafts dagar haft anseendet att vara veridens kanske främste kanonkonstruktör och kännare på vapenteknikens område. Det var äfven på hvad jag i detta arbete sett som jag stödde mig i mitt anförande vid förra årets riksdag. Han skrifer bland annat: »Alla större kanonfabriker i världen hafva, som bekant, sedan en följd af år ifrigt varit sysselsatta med konstruktioner af snabbelds-fältkanoner. Att icke någon enda af de på detta sätt framställda talrika typerna uppfylla *alla* de fordringar, som en modern fältkanon nödvändigt måste uppfylla, lär icke någon — med undantag möjligen af de respektive konstruktörerna och fabrikanterna sjelfva — på allvar våga påstå», och så vidare. Han skrifer vidare på ett annat ställe: »Med undantag af några exotiska stater, hvilka på vapenväsendets område ingalunda äro på något sätt tonangifvande, och hvilka, till en del under det tvingande trycket af hotande politiska förhållanden, tvungits att kort och godt tillgripa den första om ock svårligen den bästa fältkanon, som stod att få, har hittills en nybeväpning vid fältartilleriet endast förekommit vid två af de europeiska stormagterna, under det att en sådan, åtminstone delvis, vid de öfriga ännu synes stå i vida fältet. — — — Hvad som i dag här och hvar förkunnas blir måhända redan i morgon obetingadt återtaget, och hvad som i slutet af detta århundrade anskaffats blir kanske under början af det nästa åter afskaffadt — och ingen vill då stå såsom fader till den öfverlevade tanken.» Sedan talar han latin: »Roma locuta, res finita», det är öfversatt: »Rom har talat, saken är afgjord», och säger, att dessa ord »egna sig verkligen icke att nu tillämpas på en vetenskap, som under det oafslåtliga drifvandet framåt från praktikens sida är inbegripen i fortgående rastlös utveckling. Snarare kan man då i fältkanonfrågan med den gamle hedningen Heraklit säga: 'Alles fließt' (allt flyter)» och så vidare — — —

Mina herrar! Man må nu säga hvad helst man vill mot hvad den gamle generalen här skrifver, säkert är, att äfven från andra håll kan man göra iakttagelser, som tyda på att frågan om den nya modellen på fältartillerimateriel ännu icke är afgjord. Den står och väger. Det har ännu icke framkommit någon modell, som kan sägas uppfylla de fordringar, som Wille uppställt. Tyskland och Frankrike äro de båda enda stater, som genomfört ombeväpning af sitt fältartilleri. Det må mindre förvåna, när man tänker på att i dessa stater de största och mest omfattande försök för fältartilleriet under de sista årtiondena blifvit gjorda, samt att de hafva en jembeförelsevis gammal beväpning, särskildt tunga fältkanoner och ett gammalt fältartilleri. Tyskarne hafva en fältkanon med en kaliber af 8,8 centimeter och af en modell, som redan fastslogs 1873. Den tunga fältkanonen är — så vidt jag icke missminner mig — fortfarande i samma skick som den då var, men den lätta kanonen blef 1888 något förändrad. Frankrike har en kanon af 80 millimeters kaliber och en tung fältkanon af 90 millimeter, båda två af typ från 1877. Dessa kanoner, som Tyskland och Frankrike använde, voro alltså af en jembeförelsevis äldre modell än våra. Vår fältkanon har varit kanske en af de bästa, som funnits i Europa. Man har med skäl förväntat sig öfver — åtminstone har jag gjort det — att denna kanon kunnat blifva antagen i vårt land. Den är nemligen ganska tung, och vårt land har en kuperad terräng, och vid öfning i fredstid har det därför många gånger visat sig vara svårt för folket — som inom parentes sagdt blir allt svagare och svagare emedan man nu för tiden får allt yngre folk i armén — att föra den upp i ställning. Men kanonens skjutförmåga har varit allmänt erkänd. Jag tror för min del icke, att den är af beskaffenhet, som bör tvinga oss att förhastadt påskynda dess utbyttande mot en s. k. snabbeldskanon. Ty jag anser, som sagdt, icke, att det är vapnet, som är det afgörande, utan folket, som sköter vapnet.

Om vi nu kasta en blick på det föreliggande förslaget, så se vi der, att det första som åtgjordes var, att generalfälttygmästaren skickade en kommission till utlandet och att denna kommission föreslagit två olika typer af två olika system, som skulle profvas, d. v. s. två kanoner med hydraulisk rekylinrättning och två andra utan sådan inrättning, sålunda fyra olika typer. Men generalfälttygmästaren säger här, att han icke hunnit med att prova mer än de typer, som icke hade hydraulisk rekylinrättning. De andra hafva icke kommit honom till handa och hafva sålunda icke kunnat blifva profvade. Jag tycker icke, att om man vill vara rättvis — när man vet i hvilket läge kanonfrågan befinner sig — man kan anse annat än, att vi här gått något för lätt till väga i fråga om det begärda anslaget till en ny fältkanon. Jag tror, att Riksdagen kan gifva sig till tåls; vi böra vänta och låta de olika kanontyperna undergå prof icke blott hos oss, utan äfven i andra länder. Här har af den föregående talaren sagts, att vi hafva ett utmärkt gevär.

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Det vill jag icke alls bestrida, men vi fingo icke detta gevär i en hastig handvändning. Det tillsattes en komité, som bestod af en hel del militärtekniskt bildade personer, och äfven andra officerare arbetade hvar för sig för att söka framkalla det bästa möjliga. Det gick icke så hastigt, man gaf sig tid. Jag tror således för min del, att det klokaste man nu kunde göra vore att ej bifalla vare sig det kongl. förslaget eller utskottets eller reservanternas, utan vi borde uppskjuta hela frågan, till dess det föreligger ett betänkande från en artillerikomité, praktisk, tillförlitlig och tillsatt på ett förtroendeingifvande sätt, angående de kanontyper, som hos oss kunde ifrågakomma. Jag vill återkalla i herrarnes minne, att tyskarne efter 1870—71 års krig i anledning af sitt dåliga gevär bytte om typ 1874. Den hade de blott i helt kort tid, och sedan blef hela uppsättningen af arméns gevär kasserad. Jag reserverar mig, om jag här tager fel angående någon siffra, men jag tror, att det icke var mer än 4 år efteråt, som de skaffade sig ett nyare gevär. Vi hafva icke så lätt som tyskarne råd att reparera ett misstag, ehuru icke heller Tyskland har så lätt att göra det.

Det har af den föregående talaren framhållits, att det för landet skulle vara lyckligast, om alla förändringar kunde ske så fort som möjligt. Detta är tydligen klart. Men om vi komma i håg, hurudan vår arméorganisation är, den tid, under hvilken manskapet öfvas, den långa tid som åtgår, innan hela den kontingent, som skall insättas i linien, hinna öfvas med de nya kanouerna, så är faran icke så stor. Ty om vi skaffa oss kanoner, kunna vi icke skaffa oss öfvadt folk att begagna dem hvarken på ett eller två år. Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på, att det icke är den värfvade stammen, som serverar artilleripjeserna — stammen tjänstgör som kuskar och befäl — utan kanonerna skötas af värnpliktigt manskap, om jag undantar befattningen som kanonbefälhafvare. Vidare undrar jag, huru, i fall vi skulle sträfva mot hvad den föregående talaren kallade idealet och därför i största hast skaffa oss dessa nya kanoner, det skulle gå med våra enskilda fabriker, hvilka ju också skulle ihågkommas med beställningar, ty det är ju meningen, att blott $\frac{1}{3}$ af tillverkningen skulle beställas utom landet och resten inom landet.

Den föregående talaren omnämnde äfven det ringa antal kanoner, som vi för närvarande hafva. Jag kan endast gifva honom rätt deri, att det skulle vara lyckligt, om vi kunde öka detta antal, och jag skulle kunna vara med derom. Men hvad jag icke vill vara med om det är att i hast skaffa oss en ny fältartillerimateriel med uppoffring af säkerheten att få ett godt fältartilleri. Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Herr Elowson: Herr talman! Enligt min uppfattning är det önskligt, att en samverkan må ega rum mellan regering och Riksdag. Men denna samverkan bör försiggå inom de gränser, som utstakas

af konstitutionen. Håller jag fast dervid, så måste jag göra mig den frågan, om det kan vara önskvärdt, att Riksdagen ingår i detaljpröfning af rent militärtekniska frågor. Det begäres i utskottets utlåtande formligen, att den tillämnade modellen till kanon blir framlagd för Riksdagen. Vi skulle således få ritningarna till kanonmodellen offentliggjorda här, och vi skulle företaga oss att granska dem. Jag tror, att den konstitutionella samverkan mellan regering och Riksdag icke bör taga en sådan riktning. Vi kanske då komme in på en sådan granskning, som egde rum under frihetstiden och som man allmänt velat anse utdömd. Det är lämpligt, att regeringen i stora politiska och konstitutionella frågor har förtroende för representationen, men då är det ock i sin ordning, att Riksdagen hyser förtroende till regeringen i militärtekniska frågor. Man kan för sig uppställa det spörsmålet, huruvida Riksdagen är tillräckligt kompetent att granska modeller till kanoner eller gevär. Emellertid skall jag icke ingå något närmare på detta ämne. I Riksdagen finnas ju krafter af mångahanda slag, hvilka väl äfven skulle kunna tänkas gå i land med en teknisk granskning af ifrågavarande artilleripjeser, men det är i alla fall tvifvelaktigt, huruvida en sådan granskning inom Riksdagen är önskvärd. För min enskilda del vill jag i afseende på det föreliggande ärendet uttala mitt förtroende till regeringen, som kommer att få bära ansvaret för att vi städe hafva ett fältdugligt artilleri. Beträffande arten af detta, så har utskottet välvilligt uttalat sig för att snabbskjutande fältartillerimateriel borde anskaffas, och tolf millioner kronor i sinom tid härför anvisas.

Den siste ärade talaren tycktes vara af en annan mening; han uttalade någonting derom, att de moderna vapnen icke skulle hafva så stor betydelse som man hittills velat tillmäta dem, och i stället skattade han den personliga dugligheten högst. Tvifvelsutan är soldatens stridsfärdighet af en ganska stor betydelse; men vapnets godhet och utmärkta beskaffenhet afgör också utgången af mången strid. Jag kommer härvid att erinra mig ett drag ur ett krigshistoriskt arbete öfver Sveriges strid i Finland år 1808. Det finnes deri en plansch, som föreställer, hurusom en kapten står och pekar mot ett föremål, under det att han uppmanar en soldat, som är i färd med att föra in kulan i sin mynningsladdare, att lägga an på detta föremål. Skulle denna episod hafva försiggått i vår tid med dess snabbskjutande gevär, så skulle de naturligtvis båda två hafva hunnit att under tiden för laddningen blifva nedskjutna. Jag tror således, att det är af en stor betydelse att vara försedd med tidenliga vapen, och att det är en farlig sak att hafva endast gammalmodiga vapen, särskildt om man derjemte har en armé med kort öfningstid; i så fall är utan tvifvel faran mycket stor.

Den siste ärade talaren påpekade också, att vi ännu icke fått någon ny modell för våra tillämnade kanoner, och deruti kan jag gifva honom rätt. Och jag tror icke ens, att vi någonsin få någon alldeles ny bestående modell, utan att, när man talar om nya

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.*

(Forts.)

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

modeller på kanoner och på gevär, detta är någonting endast relativt nytt, som blott gäller »ad interim», för en kort tidrymd och intill dess några ännu nyare konstruktioner framkomma. Någon absolut fulländad gevärstyp eller kanonmodell få vi nog icke, förrän både gevär och kanoner afskaffats för krigiska ändamål. Så länge som kriget tillåtes, så länge kommer det också att oupphörligen uppfinnas nya typer och modeller för eldvapen. Men detta hindrar ej, att det finnes *relativa* förbättringar i berörda afseende, och sådana måste äfven en liten nation söka tillegna sig, ty jag hyser den uppfattningen, att det är af stor vikt, att ett litet folk, som vill försvara sig, har goda vapen. Man anser ju, att det krig, som nu olyckligtvis pågår uti södra Afrika, ådagalagt, att äfven fåtaliga försvarare hafva en stor öfverlägsenhet, i fall de nemligen hafva vapen som äro mer fullkomliga än angriparnes.

Jag återkommer, mina herrar, till den konstitutionella fråga, hvarmed jag inledt mitt anförande. Denna fråga är för mig hufvudsaken. Jag anser det nemligen icke önskvärdt, att vare sig Riksdagen eller statsutskottet ingår i någon speciel granskning af modeller till kanoner, utan jag tror det vore önskligt, att regeringen och Riksdagen hade det ömsesidiga förtroende till hvarandra, att afgörandet af speciellt militärtekniska frågor öfverlätes åt regeringen. Har icke Riksdagen förtroende till regeringen uti dylika frågor, så är det illa nog bestäldt.

Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till det äskande, som i denna fråga gjorts af regeringen. Det är nu visserligen i en motion ifrågasatt, att tiden för anskaffning af den nya materielen skulle förkortas, och deremot skulle ju en försvarsvän måhända icke hafva något att invända. Men jag vill i likhet med en talare på stockholmsbänken såsom min mening uttala, att det icke kan vara godt för regeringens anseende i landet, om dess uppfattning af de militära anslagsbehofven gång efter annan korrigeras. Har regeringen begärt, att anslaget skall utgå med två millioner för hvar gång, så bör representationen låta sig nöja med detta och äfven i fråga om anskaffningstiden visa sig hysa förtroende till regeringen. Jag ber därför att få yrka afslag på såväl utskottets som motionärernas framställning och bifall till regeringens förslag.

Med herr Elowson förenade sig herr *K. G. Karlsson* i Göteborg.

Friherre von Otter: Herr vice talman, mina herrar! Om vi skulle följa den nästföregående talarens råd, så skulle detta leda oss in på den vägen, att vi tills vidare uppsköte med allt förbättrande af vår krigsmateriel, och detta af det skälet, att man undan för undan framkommer med nya modeller och förbättringar på detta område. Skulle vi följa detta hans råd, så tror jag det vore lika så godt att vi — för att begagna ett uttalande härom dagen af en talare på geflebänken — uppsköte med all förbättring af vår krigs-

materiel till dagen efter den yttersta domen. Såsom skäl för sin mening anförde den förstnämnde talaren, att framgången i ett krig berodde icke så mycket på huru goda vapen man hade, som fastmera på de män, som förde dessa vapen. Jag vädjar då till honom och till herrarne i öfrigt och frågar: är det någon af herrarne, som tror, att under det nu pågående kriget i Sydafrika de små republikerna der nere skulle hafva kunnat under en jmförelsevis så pass lång tid och med en jmförelsevis så stor framgång, som nu varit fallet, försvara sig mot England, i fall de icke haft de förträffligaste vapen? Är det någon af herrarne, som tror, att, om de varit beväpnade med gevär, som skjuta blott ett skott i minuten eller så, de någon-sin skulle hafva kunnat stå emot England? Vill verkligen den ärade talaren, att vi här i landet skola bibehålla vår gamla fältartillerimateriel? Jag vet icke precis, huru många skott, som dermed kunna afskjutas inom en viss tidrymd, men jag vet, att med det fältartilleri, som är ämnadt att sättas i det gamlas ställe, kan man på en motsvarande tidrymd afskjuta mångfaldiga gånger flera skott. Således, vilja vi verkligen göra något för vårt fosterlands försvar och sjelfständighet, så måste vi, trots att undan för undan nya uppfinningar göras, hvilka förbättra materielen, och just emedan vår krigsmateriel således blifvit föråldrad, skaffa oss det bästa som fins i den vägen.

Nu har man här klandrat regeringen, därför att den icke har något bestämdt förslag att framlägga, och på denna grund vill man, att vi icke nu skola anvisa några medel till anskaffande af ny fältartillerimateriel, utan att vi skola dröja dermed, tills regeringen hunnit profva den modell, som kan komma att föreslås. I detta afseende ansluter jag mig emellertid till flere af de föregående talarne, hvilka anse, att det vore ytterst olyckligt, om vi skulle komma derhän, att vi icke hade fullt förtroende till vår regering i militärtekniska frågor och att vi icke kunde lita på, att hvad som regeringen härvidlag fastställer är det bästa, som enligt de till dess förfogande stående krafter har kunnat utfinnas.

Min gamle kamrat från statsutskottet åberopade här i dag, huru det tillgick, när de nya gevären infördes för några år sedan. Ja, det gick så till, att det ena året fingo vi i statsutskottet fullständiga upplysningar om det nya vapen, som man hade för afsigt att förskaffa, mausergeväret, och det andra året, när det var fråga om att anslå medel till nya gevär, visste vi naturligtvis, att vår regering hade för afsigt att antaga just detta mausergevär. I Riksdagens beslut, hvarigenom medlen beviljades, fans dock icke ett enda ord om, att det var fråga om några mausergevär, utan det öfverlemnades åt regeringen att anskaffa nya gevär för den summa Riksdagen anslagit. Och på liknande sätt bör man väl också gå till väga i nu förevarande fall.

Herrarne erinra sig säkerligen den rol, som »tuben n:o 120» — såsom jag tror den kallades — spelade under Dreyfus-affären och

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

hurusom man i Frankrike såväl som i alla andra land söker hemlighålla gjorda förbättringar på krigsmaterielens område; det kan i utlandets riksförsamlingar aldrig komma i fråga, att man der skall tala något om, huru dessa förbättringar äro beskaffade. Om nu i vår egen Riksdag ett utarbetadt förslag till anskaffande af ny fältartillerimateriel skulle, såsom man här velat, framläggas nästa år, så gifves det icke någon säkerhet för att icke på ett eller annat sätt vissa förbättringar, som kunde vara särskildt utfunderade vid profningen af kanonmaterielen, komme till allmän kännedom. Jag får därför förena mig med dem, som anse, att det vore högst olyckligt, om Riksdagen vill förbehålla sig rättigheten att pröfva den nya kanonmodellen. Och jag vill göra den frågan: hvar finnes den riksdagsmajoritet, som, sedan regeringen använt sina bästa krafter att utfinna den lämpligaste kanonmodellen, sedan vederbörande general-fälttygmästare och andra derefter yttrat sig öfver denna modell och tillstyrkt regeringen att godkänna densamma, sedan Kongl. Maj:t derefter godkänt den föreslagna materielen — jag frågar, hvar finnes den riksdagsmajoritet, som, sedan allt detta skett, skulle vilja åtaga sig att säga: nej, vi skola icke skaffa oss kanoner efter just den modellen? Då statsutskottets ledamöter varit fullkomligt eniga i att tillstyrka, att ett anslag af tolf millioner kronor beviljas, så hoppas jag också, att utförandet af detta beslut, d. v. s. arméns förseende med ny artillerimateriel, må kunna verkställas så fort som möjligt. För min del anser jag det icke spela någon väsentlig rol, huruvida 2 millioner eller 3 millioner nu genast anvisas, därför att jag hyser den åsigt — hvilken väl dessutom är den allmänna — att här icke kan ifrågakomma att anskaffa ny artillerimateriel till något mindre truppförband än en arméfördelning, och därför att 2 millioner äro tillräckliga för anskaffandet af ny fältartillerimateriel till den af våra arméfördelningar, som har det största antalet batterier, men 3 millioner icke skulle räcka till för att anskaffa ny fältartillerimateriel för mer än en arméfördelning — således icke till två sådana. Under sådana förhållanden synes det mig därför, som om det vore fullkomligt likgiltigt, huruvida det anvisas för denna gång 2 eller 3 millioner. Men det håller jag före, i likhet med hvad grefve Hamilton förut under diskussionens början yttrat, nemligen att vi redan nu skola anvisa medel och icke dröja dermed, till dess att Riksdagen fått taga kännedom om den nya kanonmodellen. Vi skola icke genom hvad vi lägga in i vårt beslut i dag föranleda, att hela frågan blir uppehållen åtminstone ett halft år. Ty hafva vi beslutat oss för att nu skaffa oss ny fältartillerimateriel, skola vi också skrida till verket så fort som möjligt. Jag anhåller att få instämma i grefve Hamiltons yrkande.

Herr Meyer: Jag delar i allo den uppfattning, som här först uttalats af grefve Hamilton, och det skulle vara mig synnerligen okäart, om vid sådant förhållande jag skulle blifva tvungen att rösta.

för reservanternas förslag. Men jag ber att få tillkännagifva, att om i denna votering utskottets förslag står emot reservanternas, så kommer jag att rösta för reservanternas, därför att jag anser det vilkor, utskottet fäst vid sitt förslag, synnerligen betänkligt.

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Här har visserligen sagts, att det icke kommer i fråga, att Riksdagen skulle gripa in och bestämma, hvilken kanonmodell skulle anskaffas. Men om detta icke kan komma i fråga, hvad vore det då för idé att bestämma, att den skall underkastas Riksdagens pröfning? Det kan i alla fall hända, att Kongl. Maj:t får rätta sig efter Riksdagens vilja och anskaffa kanoner efter en modell, som Kongl. Maj:t icke vill godkänna; och det anser jag så mycket mera möjligt, som jag vid mer än ett tillfälle här trott mig förnimma, att om en officiel auktoritet står gent emot en sakkunskap, som bibringas oss t. ex. här ute i korridorerna, så hafva vi en viss benägenhet att gifva den sistnämnda företrädet.

Det skulle mycket väl kunna hända, att det finnes flere än jag, som hafva den uppfattningen, att, oaktadt de icke vilja hafva reservanternas förslag, de dock hellre taga detta än utskottets, och jag hemställer under sådana förhållanden, om icke de af herrarne, som hålla på utskottets förslag, skulle finna det klokt och lämpligt att öfvergifva det och i stället rösta för Kongl. Maj:ts förslag.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herrar *Mallmin, Petri* och *Apelstam* instämde häruti.

Herr Persson i Stallerhult: Utskottets förslag i denna punkt är det samma, som afdelningen tillstyrkt, och därför ber jag att få yrka bifall till detsamma.

Hvad som föranledt mig att taga till ordet är ett yttrande af friherre von Otter och en annan talare, att det skulle visa misstroende mot regeringen, att detta vilkor blifvit fäst vid utskottets förslag. Jag svarar nej, det är icke misstroende mot regeringen, utan tvärtom. Och jag tror, att äfven utskottet haft den tanken, att det skulle vara en förmån och ett stöd för regeringen, att i en så vigtig fråga, som denna, då det gäller att inköpa nya vapen för artilleriet för 12 millioner kronor, Riksdagen hade sitt ord med i laget, då man beslöt sig för den typ, till hvilken pengarne skulle användas. Det är icke något misstroende, att ett sådant vilkor kommit till stånd.

Nu säges det, att det skulle vara en nyhet att fatta ett sådant beslut som detta. Jag svarar derpå, att det är ingen nyhet. Jag behöfver icke erinra herrarne om huruledes under samma regerings tid, då i en proposition från Kongl. Maj:t det begärdes ganska många millioner till anslag för flottan, denna Kongl. Maj:ts proposition innehöll, att dessa medel skulle anordnas till byggande af fartyg af icke större typ än Sveas cert. Det kunde således byggas hurudana fartyg som helst, blott de icke voro af större typ än

*Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.*

(Forts.)

Sveas cert. När frågan förekom i Andra Kammaren, sade den, att det icke var bra att hafva endast ett sådant vilkor, utan att Riksdagen borde hafva sitt ord med i laget, så att den finge veta hvilken typ som antoges. Detta blef också Andra Kammarens och Riksdagens beslut; och jag undrar, om någon skada uppstått genom detta beslut. Sedermera framställdes i en kongl. proposition, hurudana fartyg skulle byggas; och Andra Kammaren och Riksdagen hafva icke sagt nej. Så tror jag äfven blir förhållandet i detta fall. När Kongl. Maj:t får besluta en viss typ för detta vapen, och detta beslut förelägges Riksdagen, tror jag Riksdagen icke kommer att säga nej. Det föreligger således icke något misstroende mot regeringen.

Nu säger man, att det är så ofantligt brådtom och att man nu måste bestämma sig för den typ, som skall fastställas. Jag tror, att man icke vinner någon tid genom reservanternas förslag. Ännu har ju icke typen blifvit pröfvad och fastställd, utan det antydes, att det skall ske under detta år. Om vi tänka oss, att det skall ske under de sista månaderna af detta år, så tager det icke bort någon tid, om Riksdagen får veta nästa år, hvilken typ som fastställles. Sedan antydes i den kongl. propositionen, att den inhemska industrien skall ses till godo och få åtaga sig dessa leveranser till allra största delen. Om herrarne läst sista revisionsberättelsen, så finnes der en paragraf på fjerde hufvudtiteln, som upplyser, att det bestämts åtskilliga kanoner vid en inhemska verkstad och att dessa skulle vara färdiga i december 1898; men ännu äro de icke färdiga, tror jag. Då frågar jag: kan man nu besluta sig för att beställa en hel massa kanoner vid inhemska verkstäder? Då svaras, att beställningarna skola göras i så god tid, att verkstäderna skola hinna fullgöra dem. Men må man först låta dem fullgöra de gamla beställningarna, så att de sedan kunna företaga de nya beställningarna. Någon förlust af tid kan då icke uppstå.

Man säger äfven, att en stor del skall beställas på utländska verkstäder. Det är emellertid samma erfarenhet derifrån. Vi minnas, huru det gick till, när maskinerna för gevärsfaktoriet vid Eskilstuna beställdes från utlandet. Leveransen derifrån blef 8 månader försenad; så att äfven de utländska verkstäderna äro så upptagna, att de icke hinna vid första beställning sätta i gång arbetet på de kanoner, som här äro i fråga.

Jag tror, att Andra Kammaren skulle kunna känna sig lugn både i afseende på förtroendet till regeringen och i afseende på tiden för anskaffningen, om den antog utskottets förslag.

Jag yrkar därför bifall till detta.

Grefve Hamilton: De skäl, som anförts mot det framställda förslaget att kanontypen skulle underställas Riksdagens bepröfvande, ha tydligen befunnits ganska vägande. Det framgick bäst af den siste ärade talarens anförande, då han syntes vilja re-

sonera bort betydelsen af detta hänskjutande till Riksdagen. Han sade, huru kunna herrarne tro att, om sakkunnige fastställt en viss typ, Kongl. Maj:t skulle behöfva riskera att Riksdagen icke godkänner densamma? Ja, detta tror äfven jag, men hvartill tjänar då detta hänskjutande? Det är endast ett slags rätthafveri af Riksdagen, om Riksdagen fordrar, att förslaget skall hänskjutas till Riksdagen, men på samma gång lofvar att icke underkänna densamma. Den siste talaren synes mig också hafva erkänt, huru svår den ståndpunkt, som han intager, är. Med hänsyn dertill tillåter jag mig fästa uppmärksamheten derpå, att om Andra Kammaren verkligen önskar få sin mening gällande i denna fråga, så bör den ur ren taktisk synpunkt ansluta sig till Kongl. Maj:ts förslag, ty så många anmärkningar kunna ju med fog framställas mot förslaget derom att modellen skall föreläggas Riksdagen, att ingen väl kan tänka sig, att yrkandet om bifall till detta förslag skulle kunna segra i en blifvande gemensam votering. Deremot synes det mig åtminstone, att mycket talar för att Kongl. Maj:ts förslag skall komma att bifallas i en gemensam votering. Jag anser därför, att det ur ren kloketssynpunkt är bäst att antaga Kongl. Maj:ts förslag, hvartill jag anhåller att fortfarande få yrka bifall.

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

Herrar *Fagerlund, Zetterstrand, Darin, Vahlquist, Gussing, Trolle* och *Biesèrt* instämde med grefve Hamilton.

Vidare anförde

Herr von Friesen: Herr talman! Jag har i utskottet deltagit i det beslut, till hvilket utskottet kommit, och jag har gjort det af fullaste öfvertygelse och ber äfven att nu få yrka bifall till utskottets förslag.

Det har sagts, att detta är en militärteknisk fråga, och att Riksdagen icke bör lägga sig i en sådan. Men jag påstår, att det, jemte att det är en militärteknisk fråga, äfven är en affärsteknisk fråga, och jag tror, att det är nyttigt, att Riksdagen i en sådan har sista ordet. Jag tror, att det är af stor betydelse, att modellen är af Kongl. Maj:t pröfvad och slutbehandlad, innan Riksdagens medgifvande till anskaffandet föreligger, icke som om Riksdagen skulle kunna göra någon förbättring på den en gång fastställda modellen, eller som om det skulle förefinnas någon nyfikenhet från Riksdagens sida att först få reda på hurudan modellen är, innan den gifver sitt samtycke, utan på det att alla förberedelser, som skola ega rum, innan modellen fastställles, måtte göras med den noggrannhet, den pröfning i alla hänseenden, som vederbör, och för hvilken den bästa garantien ligger deri, att man vet, att innan Riksdagen fattar sitt beslut, må dock icke medlen användas.

Det är för denna trygghets skull, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Höjer, Olsson* i Stockholm, *Branting, Bromée* i Billsta, *Anderson* i Hasselbol, *Nilsson* i Skärhus, *Olsson* i Sörnäs, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Göthberg, Hultkrantz, Norman, Nordin* i Hammerdal, *Ericsson* i Vallsta, *Olsson* i Åsak, *Hammarström, Holmlin, Gädde, Petersson* i Snällebo, *Johansson* i Öija, *Jansson* i Edsbäcken och *Lindgren* i Islingby.

Härefter yttrade

Herr A. Hedin i Stockholm: Här har från flera än ett håll uttalats den önskan att Riksdagens rätt att detaljbehandla allmänna ärenden under pröfning af budgeten skulle komma att inskränkas. I fall de, som hylla denna mening, skulle få sin vilja fram, hvilket icke kan ske annorlunda än genom en grundlagsändring, så skall effekten deraf beträffande sådana frågor som den, hvilken vi nu behandla, blifva alldeles säker i ett hänseende, nemligen att kritiken af fel, missbruk och förhastanden blir utesluten, d. v. s. att den icke kommer förrän efteråt, sedan dessa missbruk fått göra sig gällande och icke vidare kunna afhjelpas; deremot finnes det icke någon garanti för att man derigenom vinner ett förhelligande, som skulle sätta den eller den stormagten ur stånd att få veta, att Sverige har vidtagit den eller den förändringen i en gevärs- eller kanonmodell. Det finnes icke någon säkerhet i det afseendet, äfven om man inskränker Riksdagens detaljpröfningsrätt af dessa frågor vid behandlingen af budgeten. Jag vill härtill knyta den frågan: huru skulle det se ut här i landet, om Riksdagen icke hade egt och i den utsträckning som skett utöfvat sin rättighet att i detalj och, såsom det för mången synes, ända in i småsaker pröfva de ändamål, hvar till Riksdagen beviljat medel?

Jag skall i sammanhang härmed anhålla att få säga ett par ord med anledning af det förslag, som är framställt i reservationen, derom att höja det af Kongl. Maj:t för det första året begärda anslag. Naturligtvis kan jag icke öfverraskas af att en motion, sådan som den i Första Kammaren väckta, har framkommit detta år, då den ju är så oändligen anspråkslös i jemförelse med den motion, som voterades förra året och som svenska regeringen tåligt tog emot, ehuru den innehöll en förolämpning mot regeringen, så stor att i — jag vågar tro — hvarje land, der man har något begrepp om parlamentarisk styrelse, hela regeringen skulle hafva gått, icke hafva nöjt sig med att endast den minister afginge, som fått sin budget så kritiserad, att på en enskild motion voterades ett tillägg af något öfver 13 millioner kronor till en budget sådan som vår femte hufvudtitel. I jemförelse dermed är denna tillökning af 1 million en obetydlighet, men en tillökning af 1 million till ett af regeringen begärda anslag på 2 millioner kronor är dock ganska stor. Jag vill erinra derom, att vid den just nu omsider slutande behandlingen inom franska deputeradekammaren af budgeten för år

1900 man gjort tillägg af tillsammans 40 eller några och 40 millioner francs i följd af amendement, framställda af enskilde deputerade. Detta får deputeradekammaren, som man säger, »ta upp» mångfaldiga gånger, ty den får höra — och det är mycket svårt att svara på den anmärkningen — att dessa otillbörliga tillägg till regeringens och budgetkommissionens förslag hafva herrar deputerade genomdrifvit af ren valpolitik och icke något annat.

Denna tillökning af omkring 40 millioner francs på en budget af öfver 3,000 millioner francs är ju dock en småsak i förhållande till den praxis, som börjat att göra sig gällande här i landet, nemligen att det icke är *regeringen*, som har det verkliga initiativet i budgetsfrågor, utan *statsutskottet* på initiativ af Första Kammareledamöter, hvilket helt och hållet kastar om just det, som, om något, borde i allra främsta rummet vara regeringens uppgift, nemligen att omsorgsfullt utarbета budgetsförslagen, öfverväga behofven och se till att hjälpkällorna derefter afpassas samt att sedermera icke låta planen utan tvingande skäl i någon nämnvärd mån rubbas.

Jag för min del finner, herr talman, icke någon betänklighet uti att instämma i herr von Friesens både yttrande och yrkande.

Herr Pantzarhielm: Herr talman! En ärad talare, som hade ordet efter mig och som skarpt klandrade hvad jag yttrade, har så till vida missförstått mig, som jag vill fästa hans uppmärksamhet derpå, dels att jag icke framställt något yrkande och dels att jag ingalunda yttrat något, som tyder på, att jag motsätter mig *alla* förbättringar i vårt försvarsväsen. Jag kan inom parentes upplysa den ärade talaren derom, att jag vid sistlidet års riksdag röstade för det högre anslaget för flottan, hvilket förhållande terde bevisa, att jag icke motsätter mig *alla* förbättringar.

Samme talare frågade, om det i denna kammare funnes någon, som trodde, att boerna i Sydafrika skulle vunnit sådana fördelar, som de nu vunnit, om de varit utrustade med sämre gevär. Någon finnes det, ty *jag* tror, att boernas hittills vunna segrar i Afrika bero derpå, att boerna äro ett folk i vapen, ett folk som älskar sitt land näst sin Gud, ett folk som är villigt att uppoffra sin sista blodsdroppe för sitt land, som känner sitt land, sina berg och alla vägar och gömställen der och vet att begagna sig af alla dessa fördelar, ett till kroppen härdadt folk, som kan utstå alla möjliga strapaser, och jag är öfvertygad derom, att om de varit utrustade med vår nuvarande fältartillerimateriel, endast så mycket lättare att de kunnat föra fram den i sina berg, och varit beväpnade med våra gevär af 1867—1889 års modell, så skulle de hafva vunnit samma fördelar som nu. Detta är *min* öfvertygelse, och jag har endast velat framhålla, att det finnes *någon* i denna kammare, som hyser den.

Sedan sade den ärade talaren, att det skulle innebära en misstro mot *regeringen*, om det tillägg, som statsutskottet föreslagit skulle intagas i klämman, finge qvarstå. Derom har jag icke yttrat mig

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

Ang. anslag
till ny
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

och ämnar icke heller yttra mig, men jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att, då han talade om att regeringen fastställer en modell och sade att denna modell sedermera granskas af general-fälttygmästaren och vederbörande myndigheter, gången när Kongl. Maj:t fastställer en modell icke är sådan. Det förhåller sig nemligen så, att generalfälttygmästaren föreslår modellen, och Kongl. Maj:t i vårt land saknar alla förutsättningar för att kunna göra någon förändring i den sålunda föreslagna modellen. Det är min lifligaste öfvertygelse, att om i vårt land såsom i andra länder vid regeringens sida stode en själfständig artillerikommission, en artilleri-byrå, eller en pröfningsbyrå, som hade att afgifva yttrande i alla militärtekniska frågor, så skulle vår regering och framför allt vår regerings främste målsman inför Riksdagen hafva något att stödja sig på, och Riksdagen se frågorna utredda på ett annat sätt än nu sker. Då skulle det finnas garantier för att utredningen blefve fullständig och tillfyllestgörande. Nu sker emellertid icke så, och min enskilda öfvertygelse är, att det misstroende, som *möjligen* är inlagdt i utskottets betänkande, ingalunda är på något sätt rigtad mot regeringen, men väl möjligen mot den myndighet, hvarifrån förslag till fastställande af modell för våra vapen afgifves, och hvilket förslag regeringen sedermera blott har att fastställa.

Herr Pehrson i Törneryd: Det är med anledning af två uttalanden under debattens lopp, som jag begärt ordet.

Här har uttalats den förmodan, att i utskottets förslag skulle vara inneslutet ett misstroende mot regeringen till hvad regeringen i denna fråga kunde komma att åtgöra. Jag får för egen del förklara, att, då jag biträdde utskottets förslag, det ingalunda var af sådan anledning. Icke heller har jag förnummit, att någon af dem, som biträdt utskottets förslag, haft någon sådan uppfattning; men väl har man tänkt sig, att det kunde vara fördelaktigt att låta denna fråga om bestämmande af kanonens modell och typ undergå någon sorts kritik mera än den, som försiggår vid dessa profskjutningar m. m.

Det förflyter allt för lång tid, sades det här, om man tager utskottets förslag, emedan derigenom anskaffandet uppskjutes sex månader. Några hafva förmenat, att icke så lång tid behöver spillas, utan uppgifvit, om jag hört rätt, tre à fyra månader. Denna tid kunde vara en mycket nyttig tid att hafva på sig för att litet tänka på saken, och hvarför skulle icke kritik från de många sakkunnige i landet få utöfvas i denna sak? Är det verkligen så, att saken är af så ömtålig beskaffenhet, och att det är så förnärmande för vederbörande att tänka sig, att hvad de föreslagit skulle få granskas på närmare håll, då får jag säga, att jag ser i den omständigheten något besynnerligt, som jag visserligen icke på förhand tänkt mig, utan först fått förnimma här i dag.

Jag hemställer slutligen till herrarne: när landet genom sin

representation är villigt att för ifrågavarande ändamål offra så mycket penningar, som här föreslagits att utgå på en jemförelsevis kort tid, är det då för mycket, att någon mening rörande kanontypens lämplighet får uttalas äfven af Riksdagen?

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr *Ivar Månsson* instämde häruti.

Härmed förklarades öfverläggningen afslutad. Derunder hade yrkats: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag å nämnda hemställan i hvad densamma skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och bifall till samma framställning oförändrad, och 3:o) afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den vid punkten fogade, af herr Lundeberg m. fl. afgifna reservation. Herr vice talmannen gaf propositioner å hvardera af dessa yrkanden och fann den förstnämnda propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition blifvit antaget det under 2:o) omförmälda yrkande. uppsattes och anslogs följande af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i 23:dje punkten af förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan i hvad den samma skiljer sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifallit Kongl. Maj:ts nämnda framställning oförändrad.

Voteringen i vanlig ordning företagen, utföll med 140 ja mot 74 nej; och hade alltså utskottets hemställan bifallits.

Punkten 24.

Mom. a.

Bifölls.

Mom. b.

Med bifall till af Kongl. Maj:t derom gjord framställning, hemstälde utskottet under detta moment, att Riksdagen må för fortsatt stärkande af landets fasta försvar bevilja 4,853,100 kronor samt till utgående under år 1901 deraf anvisa 2,147,500 kronor.

I afgifven reservation hemstälde emellertid herrar *Pehrson* i

Ang. anslag till ny fältartilleri-materiel.
(Forts.)

Ang. anslag till det fasta försvaret.

Ang. anslag
till det fasta
förevaret.
(Forts.)

Törneryd, *Andersson* i Vestra Nöbbelöf, *S. G. von Friesen*, *Ivar Månsson*, *Larsson* i Mörtlösa, *Nylander*, *Sjö*, *Göransson*, *Persson* i Tällberg, *Ericsson* i Bjersby och *Ericsson* i Ofvanmyra, att Riksdagen må på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts framställning i ämnet, att Riksdagen, för fortsatt stärkande af landets *nuvarande* fasta försvar, å extra stat för år 1901 anvisar 2,147,500 kronor.

Sedan herr vice talmannen låtit uppläsa utskottets hemställan, anförde

Herr Höjer: Herr vice talman, mina herrar! Jag har begärt ordet icke alls för att inlåta mig i någon som helst militärisk tvekamp med det högt ärade statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, hvartill jag är fullkomligt inkompetent, utan endast för att i allra största korthet få till dagens protokoll angifven min ståndpunkt i den i mina ögon särdeles viktiga fråga, som nu föreligger, och som för mig — och såsom jag förmodar för herrarne i allmänhet — öppnar oändliga och enligt mitt tycke allt annat än tilltalande framtidsperspektiv. Jag skall be att så godt först som sist få förklara, att jag af fullaste hjerta ansluter mig till den åsigt, som blifvit uttalad af Andra Kammarrens reservanter. Och jag gör detta icke endast därför, att jag under nu 10 riksdagar och på den 11:te under 4:de och 5:te hufvudtitlarne alltid i regeln följt Andra Kammarrens reservanter och funnit mig öfvermåttan väl deraf, utan äfven på grund af både hvad jag läst och kanske ännu mer af hvad jag icke läst och icke funnit vare sig i Kongl. Maj:ts nådiga proposition eller i befästningskomiténs betänkande. Då jag i följt mycket uppmärksamt genomgick detta betänkande och sedan jag förnyat bekantskapen dermed för några dagar sedan, har det förefallit mig — med rätt eller orätt, derom kan jag icke döma — som om befästningskomiténs af mig högt skattade och högt lysande medlemmar skulle hafva gått till och fullföljt sitt arbete under inflytande af någon besynnerlig främmande hypnos. Under denna hypnos, som den varit underkastad, förefaller det mig nästan, som om komitén skulle hafva sökt göra alla våra hittillsvarande gamla fästningar så små som möjligt och framför allt så billiga som möjligt för att i stället få kosta så mycket mera af omsorg och penningar på det der *Nya Karlsborg*, som inom kort lär skola resa sig på branterna vid stranden af Lule elf. Jag har den största respekt för auktoriteter — bevars väl — och jag har stor respekt för befästningskomiténs auktoritet. Men jag får bekänna, att befästningskomitén först och Kongl. Maj:t sedan icke kunnat betaga mig mina betänkligheter emot att gifva mitt votum dertill, att den svenska Riksdagen nu — ty *nu* stå vi vid afgörandet — skall definitivt fatta sin ståndpunkt i den viktiga Boden-frågan. Jag kan för min del icke finna annat, än att frågan är från Riksdagens synpunkt — icke från befästningskomiténs, men från Riksdagens synpunkt — ännu alldeles för mycket

outrredd. Då man — som det någon gång händer äfven mig — kommer bland militärer, finner man, att dessa herrar, som naturligtvis böra hafva främsta ordet, i detta fall pro primo icke riktigt äro på det klara, huruvida det skall vara Boden eller icke; och pro secundo, om de också äro på det klara med att det skall vara Boden, icke veta rätt, hvilka och huru dyrbara fästningsanläggningarna vid Boden skola blifva. Dessutom, mina herrar, har jag icke funnit, att vare sig befästningskomitén först och Kongl. Maj:t sedan i den nu föreliggande frågan gått Riksdagens och allra minst Andra Kammarens önskan till mötes uti en hufvudpunkt, som åtminstone här blifvit många gånger framhållen, nemligen att, då Kongl. Maj:t med sin högre vishet skall föra in Riksdagen uti ett stort, vidtomfattande och kostsamtt företag, Kongl. Maj:t åtminstone skall hafva den benägna godheten att låta Riksdagen — som ingenting vet eller som mycket litet vet — få alla möjligheter att öfverskåda frågan i hela dess omfattning. Detta har Kongl. Maj:t i förevarande fall försummat. Fästningen Boden är icke färdig dermed, att fästningsvallarne äro uppförda, utan den drager med sig en mängd större och mindre konsekvenser. Vi veta icke i denna stund ens approximativt, huru mycket fästningen skall komma att kosta. Ingen skall lura mig med att det kommer att stanna vid 8,700,000 kronor. Det kommer att kosta mycket mera; men *huru* mycket, det vet icke jag och sannolikt icke Kongl. Maj:t heller. Men jag vet desslikes ännu icke, om regeringen beräknat kostnaderna för hvad som vidare komma skall, såsom besättningstrupper, fortifikationstrupper, ammunition- och proviantförråd m. m. Att *Riksdagen* icke fått veta något derom, är absolut säkert. Och så länge icke en dylik någorlunda tillfredsställande kalkyl rörande frågan i dess helhet föreligger, kommer jag — om jag också sutte här i Andra Kammaren i 10 år till — aldrig någonsin att gifva mitt votum till fästningen Boden.

Det står för öfrigt i Kongl. Maj:ts proposition — jag förmodar för att knipa norrländingarna, ehuru det knappast behöfs, emedan de tyckas vara knipna förut — ganska tydligt antydt, att, om vår fiende — och det är naturligtvis vår fiende i öster — kommer öfver Torne elf och ockuperar Norrland, så kommer han också att behålla denna landsända, om icke fästningen Boden finnes deruppe till försvar. Men hvar står det skrifvet? Det skall icke någon af herrarne, icke ens herrstatsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, lyckas öfvertyga mig derom, att Norrlands öde kommer att afgöras uppe vid Boden. Norrlands öde lika så väl som Sveriges kommer att afgöras vid Stockholm. Faller Stockholm, då är det i det närmaste slut med Sverige, och då är det äfven slut med Norrland. Men håller sig Stockholm, då kan Norrland hafva hopp, lika så väl som öfriga delar af vårt land. Slutligen kan man ställa upp för sig den frågan: kan regeringen taga på sitt ansvar, att med år 1901 våra nuvarande fästningar — jag tänker särskildt på Vaxholm, Oscar-Fredriksborg och Karlskrona — äro uti *fullt* försvarbart skick?

*Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)*

Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)

Kunna vi lita på det? Det är den frågan, jag först vill ha besvarad. Den andra frågan är den: detta antaget, är det verkligen då så, att i ordningen dernäst *ovillkorligen* skall följa fästningen Boden? I det fallet har jag samma betänkligheter som Andra Kammarens högt ärade utskottsreservanter. Mina blickar lika väl som deras hafva blifvit fästade och hafva ganska länge varit fästade på en punkt som jag — ehuru icke militär — förmodar skall vara en svagare punkt, en ömtåligare punkt än norra Norrland, nemligen Gotland. Detta har icke heller befästningskomitén förnekad. Den har i sitt betänkande tydligen framhållit, att ett ockupationsförsök i afseende på Gotland från den ena eller andra af krigförande parter måste vi med eftertryck och i värsta fall med vapenmagt söka hindra. Ty Gotland i den ena af de krigförande parternas händer kommer att betraktas som ett neutralitetsbrott af den andra. Men vår hufvuduppgift är att värna vår neutralitet; och den värnas icke i första rummet vid Boden, utan vid Gotland. Då frågas: när befästningskomitén och regeringen teoretiskt gifvit Gotland denna betydelse, hvarför hafva de icke i handling visat denna ö något litet mera kärlek och intresse, än de i sjelfva verket gjort? Jag är icke militär, jag är alltså fullkomligt inkompetent i militära frågor; det erkänner jag mycket villigt. Men jag måste såsom representant framställa vissa frågor, och jag har gjort det. Kunna befästningskomitén och regeringen försäkra att vår neutralitet med afseende på Gotland är fullständigt skyddad genom ett par lumpna batterier borta vid Färösund för 400,000 kronor eller med ett litet fäste vid Tingstade för ungefär $\frac{1}{2}$ million? Ja, då får jag bekänna, att vi hafva vår neutralitet tryggad för ett mycket billigt pris.

Det är fullkomligt hjertlost både af befästningskomitén och af Kongl. Maj:t att sätta in fråga, att detta Gotland skall kunna försvara sig med de egna, mycket små och begränsade militära resurser, som det eger. Det är i mina ögon moderlandets absoluta skyldighet att kraftigare och bättre än befästningskomitén och Kongl. Maj:t icke blott tillgodose Gotland befästningar utan än mer och desslikes dess rörliga försvar, och att i detta syfte räcka den lilla ön en hjälpande hand.

Herrarne höra, att jag står undrande och spörjande. Det ena såväl som det andra är för mig en massa frågetecken. Men hvad som är absolut säkert är det, att jag vill hafva svar på dessa frågor, innan jag låter upp mitt öra för sirensångerna om fästningen Boden. Jag tycker i allmänhet, såsom varande en försigtig man, att man icke bör i onödan gå öfver Rubicon; men skall jag tvingas dertill, förbehåller jag mig att icke behöfva kasta mig rätt in i alldeles obekanta land.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Min mycket värderade vän, den senaste ärade talaren, är en synnerligen lycklig

man. Ty om man ur hans anförande tager bort det der lilla stycket, som rörde Gotland — till hvilken fråga jag strax skall återkomma — så kan han hålla detta anförande i Riksdagen, hvilka utredningar än föreligga och huru mycket än här talas. Huru länge man än söker utreda en fråga, skall herr Höjer naturligtvis kunna svara så, som han svarade nu, och hvilket just utgjorde kontentan af hela hans anförande: Huru veta herrarne, att detta är tillräckligt? Fordras det icke mer? Jag kan icke garantera, att detta är nog; kan ni garantera det? — Sådant kan man svara när som helst.

*Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts)*

Hvad Gotland beträffar, vill jag i förbigående nämna, att jag ändå tycker det vara underligt af herr Höjer och underligt af hvilken lekman som helst att med sådan tvärsäkerhet komma och säga, att detta, som militärbefälhafvaren på Gotland uttalat, som befästningskomitén och Kongl. Maj:t gillat, som alla sakkunniga med en mun förklarar vara tillräckligt och hvad vi behöfva just för värnande af vår neutralitet på Gotland — att detta naturligtvis är alldeles för litet och att det tillkommer oss att göra ofantligt mycket mer. Ja, hvad då? Herr Höjer antydde det: naturligtvis att lägga en stor fästning vid norra ändan af Gotland; det är tydligen det enda alternativ, man kan tillgripa. Men hvad innebär detta? Det innebär, såvidt jag förstår, att koncentrera hela Sveriges försvar dit och att binda den svenska flottan der, men det lär man väl icke böra göra.

Befästningskomiténs medlemmar, sade den ärade talaren, tyckas ha varit utsatta för något slags hypnos. Min ärade vän lyste dervid med lånta fjädrar, med fjädrar, som gått till låns genom många händer. Jag har knappast sett en tidningsnotis, jag har knappast läst en broschyr rörande detta ämne utan att återfinna detta eviga upprepande af talet om hypnos utaf befästningskomiténs ledamöter. Ja, herr Höjer, vi ha varit utsatta för hypnos, vi ha varit utsatta för den hypnos, som det rigtiga och sanna så småningom utöfvar äfven på det mest motsträfviga sinne. För den hypnosen ha vi varit utsatta, men för ingen annan. Jag tror, att äfven den ärade talaren, om han blott icke hölle så strängt fast vid sina förutfattade och envist bevarade meningar, skulle kunna gripas af den hypnosen.

Nu är ju ställningen beträffande Boden den, att reservanterna inom utskottet hafva, liksom många gånger tillföre, sökt att undanskjuta en sakdebatt. De ha till en början återkommit med det gamla talet om att Riksdagen vill ju, att ingenting skall göras för anläggande af nya fästningar, förrän de gamla äro färdiga. Detta tal kan man väl dock hoppas att snart slippa höra, sedan utskottets reservanter börjat att darra på tungomålet och tala om att man bör fortsätta med att befästa Göteborg, som ju dock är en ny fästning, och att man äfven, och kanske först, bör rigta sin uppmärksamhet på Gotland. Detta är mycket rigtigt. Om min

*Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)*

son kommer och säger till mig: jag måste hafva en ny öfverrock — så svarar jag honom: laga dina byxor först! Men om han sedan säger: nu håller jag på med att laga byxorna; det är 20 grader kallt ute; får jag beställa öfverrocken? — så vore jag en dåraktig fader, om jag sade nej. Enahanda är förhållandet här. Den ställning, som befästningskomitén har intagit, är den, att vi ha sagt: först skola vi koncentrera oss på de gamla fästningarna; sedan de blifvit färdiga, öfvergå vi till nya fästningar, och derjemte fastslå vi en bestämd punkt, då alltsammans skall vara färdigt.

Detta innebär också ett svar på herr Höjers fråga, hvarför man först skall befästa Boden. Det kan vara temligen likgiltigt — när man inom den korta tiden af tio år söker genomföra dessa befästningar — hvilka man tager först. Något måste man börja med. Befästningskomitén har ansett, att dessa befästningsarbeten böra drifvas jemsides med hvarandra, så att Sverige kan stå rustadt vid den bestämda periodens slut.

Men frågan är så litet utredd, säger herr Höjer, att militärerna sjelfva hysa högst olika meningar. Ja, när man hör en militär säga, att han icke vet, om det skall vara en fästning vid Boden, så bör man fråga honom: anser ni, att det öfver hufvud taget bör finnas någon fästning i Norrland? Det torde vara mycket svårt att finna någon militär, som skall tveksamt besvara den frågan.

Saken är den, att den gamla militärplanen utgick från att öfre Norrland vore en ödemark, som icke vore värd ett skott krut. Man borde retirera till Ångermanelfven och der lägga en befästning. — Men kan man verkligen drifva den satsen, och är det på detta sätt, som herr Höjer och de, som äro med honom liktänkande, vilja bekämpa Boden? Jag tror det icke. Är det möjligt att, sedan hela försvarsläget der uppe ändrats genom jernvägars byggande i Finland och i Sverige, och sedan Norrlands kultur nått en så hög grad af utveckling, fortfarande hålla på den ståndpunkten, att Norrland skall öfverlemnas utan svärdsslag åt fienden och att en fästning skall byggas så långt åt söder som vid Ångermanelfven? Jag tror det icke. Den, som besinnar den ställning Norrland intager, bör kunna inse, att Norrlands öde mycket väl kan afgöras i öfre Norrland, utan att Stockholm deraf beröres. Tro mig, herr Höjer, att, om vi utrymma Norrland och låta fienden inrycka i Ångermanland och hans flotta gå ned till hufvudstaden, vi då icke ha mycken utsigt att återfå det land, som blifvit besatt. Helt annat skulle förhållandet blifva, om vi der uppe hade en fästning, som kunde hålla sig, och der svenska fanan kunde vaja. Jag behöfver icke påpeka, i hvilken grad äfven dåliga fästningar kunna hålla sig. Sådant ha vi fått bevittna såväl under kriget mellan Spanien och Amerika sislidet år som äfven under det nu pågående boerkriget i Afrika. Nu åtminstone torde detta tal, som egentligen framkom efter det sista fransk-tyska kriget, hafva tystnat, ty folk lär sig till slut att inse fästningars betydelse. En hvar bör kunna

förstå, huru utgången af det nu pågående kriget skulle blifvit, om icke fästningarna funnits och om icke äfven dessa dåliga fästningar lyckats hålla sig. Det är icke nog med, att man i fästningarna lyckats hålla qvar en fosterländsk trupp, som kan säga: denna punkt ha vi hållit, utan det är alldeles obestridligt, att en fiendtlig armé, som rycker in i landet, icke vågar gå förbi dessa fästningar med mindre den detacherar en stark styrka. Det är icke värdt, att herr Höjer ruskar på hufvudet häråt, ty erfarenheten från boerkriget visar, att fienden vid fästningar måste qvarlemna betydligt med folk och dessutom ständigt känna sig osäker. Jag antager, att många talare komma att upptaga denna sak, och jag vill därför, äfven om jag kunde, icke söka att uttömma den. Hvad jag med mitt inlägg mot hrr Höjer vill söka åstadkomma, är endast och allenast att en gång i frågan få till stånd en sakdebatt. Hittills har man ständigt sökt undanskjuta en sådan, och de ärade reservanterna i statsutskottet säga också, att frågan lämpligen torde böra uppskjutas, emedan den behöfver underkastas en ytterligare noggrann pröfning. Huru tror kammaren, att en sådan ytterligare noggrann pröfning skall kunna komma till stånd, då de ärade statsutskottsledamöterna från denna kammare alltid intaga en sådan ställning, att de vilja undanskjuta en saklig debatt. Öfver befästningskomiténs betänkande ha yttranden afgifvits af chefen för fortifikationen, generalfälttygmästaren, inspektören för artilleriet samt generalstabschefen m. fl., och alla dessa sakkunnigas utlåtanden ha hållits statsutskottet till handa. Den ytterligare noggranna pröfningen tillkommer därför, så vidt jag förstår, statsutskottet i första hand och kamrarna sedan. Då de ärade reservanterna nu icke velat hjälpa saken framåt genom att upptaga frågan till saklig behandling, komma vi äfven nästa år att i denna liksom så många andra frågor stå på alldeles samma punkt. Jag förstår icke, hvad de ärade reservanterna mena med sitt tal om uppskof. Jag vill visst icke uttala något klander mot dem, som i frågan ställa sig tveksamma. Det är helt naturligt, att man är betänksam, och det vore sorgligt, om så ej vore fallet. I åratal har också inom militära kretsar den satsen drifvits, att fästningar endast böra anläggas i de delar af riket, som ligga söder om Ångermanelfven, men så inträffade helt oväntadt härutinnan en omkastning i åsigt. Denna omkastning kom kanske icke så oväntad inom de militära kretsarna, men för oss icke fackmän kom den oväntad. Under sådana förhållanden är det ju icke underligt, att man i frågan kan ställa sig tveksam, och jag må bekänna, att jag hört till dem, som kanske varit mest tveksamma och mest sträfvat mot den af herr Höjer så mycket klandrade hypnos. Men denna tvekan försvann hos mig, då jag fann, huru svårt de ledamöter, som skulle reservera sig mot komiténs betänkande, hade för att kunna angifva några skäl för sin reservation, samt huru olika skälen voro. Dessa reservanter voro sådana hederliga och

*Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)*

Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)

kunniga personer, att de icke kunde säga, att en fästning i öfre Norrland, hvarom nu är fråga, vore obehöflig, utan de måste i sväfvande ordalag framhålla, att de ansågo, att fästningen i fråga kunde förläggas på någon annan plats, t. ex. vid Kalix elf, och dessutom byggas mindre. De andra ledamöterna i komitén påvisade emellertid, att gjorda undersökningar gäfvö vid handen, att en fästning vid Kalix elf komme att ställa sig mycket dyrare än den föreslagna. Att bygga en mindre fästning vid Boden tror jag ingen, som känner terrängförhållandena der uppe, skulle vilja vara med om. Det skulle nog vara önskligt att få en sådan, om man kunde reda sig dermed, men det är nu så stäldt, att försynen sjelf på förhand skapat en fästning der uppe. Det finnes en stor slätt vid en ström, omgifven af ett antal höga berg, der skansarne böra ligga, och tager man bort någon af dem, då är fästningen utan värde.

Jag har kanske talat något länge, men mitt syftemål med detta inlägg har, såsom jag redan angifvit, varit att söka få till stånd en verklig sakdebatt i frågan för att kunna få ett slut på detta undanskjutande af densamma, och jag anhåller, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Centerwall* instände häruti.

Herr *Erickson* i *Bjersby*: Hvad reservanterna mot befästningskomiténs betänkande angående fästningsanläggningar vid Boden i sitt inre kände, då de afgäfvö sin reservation och undertecknade komiténs betänkande, vet icke jag — möjligen komma de sjelfva att upplysa derom med anledning af hvad som nyss yttrades. Jag står här såsom reservant mot statsutskottets betänkande och kan i det afseendet säga, att, med anledning af frågans stora betydelse, det var först efter noggrant öfvervägande och långt ifrån med, om än ej olyckliga, glada känslor, som jag stälde mig på den sidan, som jag gjorde.

Då jag deltagit i ärendets behandling såväl på vederbörande afdelning som inom utskottet, må det vara en pligt att här säga några ord och äfven att göra yrkande om bifall till det förslag, jag och öfriga reservanter afgifvit.

Af betänkandet synes, att meningarna inom utskottet i denna punkt mom. b. varit skiljaktiga. Utskottets majoritet har tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts förslag angående fortsatt stärkande af landets fasta försvar, eller att derfor skulle beviljas 4,853,100 kronor, hvaraf för år 1901 skulle anvisas 2,147,500 kronor. Reservanterna hafva också hemställt om beviljandet för nästa år af sistnämnda belopp. Någon skiljaktighet mellan utskottets och reservanternas förslag beträffande det belopp, som skulle för år 1901 anvisas, förefinnes således icke. Hvari ligger då skilnaden? Jo, — för att nu icke tala om det belopp, utskottet vill anvisa utöfver hvad som före-

slagits till utgående under nästa år — i afseende på medlens användning! Utskottet medgifver nemligen, bland annat, att af det för år 1901 till utgående föreslagna belopp, en mindre del skulle få användas för den ifrågasatta nya fästningsanläggningen vid Boden, medan deremot reservanterna hålla på att summan endast skall få användas till fortsatt stärkande af landets *nuvarande* fasta försvar. Vi anse, att nya befästningar ej böra anläggas förr, än rikets nuvarande fasta försvar blifvit — såsom det anföres i reservationen — försatt i fullt försvarbart skick. I likhet med den nästföregående talaren vill äfven jag hoppas, att det ej skall komma att dröja länge, förrän dessa fästningar blifva så pass färdiga, och då kan tiden vara inne att, om så anses nödigt, fortsätta vidare.

*Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)*

I stort sedt tvistar man således endast om huruvida redan nu beslut skall fattas om nya fästningsanläggningar eller icke; och att härvid anläggningarna vid Boden träda i förgrunden, säger sig sjelft. Skola vi nu besluta om att en fästning der skall anläggas, eller låta frågan ännu stå öppen? Utskottets majoritet står färdig att nu fatta beslut derom, under det att reservanterna anse, att man bör dröja något dermed af skäl jag nämnt, hvartill kommer, att — såsom också i reservationen påpekats — frågan torde tarfva ytterligare pröfning, och att meningarna, till och med bland fackmännen, om nyttan, läget, beskaffenheten och omfattningen af fästningsanläggningen der ännu kunna anses vara alltför mycket delade.

Reservanterna hafva alls icke uttalat sig om huruvida en fästning vid Boden bör anläggas eller icke, utan endast ansett ett uppskjutande med beslutet nödigt, en väl behöflig betänketid för dem, som skola besluta i saken och icke redan nu äro på det klara dermed. Den nästföregående ärade talaren undrade ju ej heller derpå, om mången ännu ställde sig undrande och spörjande inför denna stora fråga.

Hvad kostnadsfrågan angår, skall jag ej tala derom, den är i allt fall ej hufvudsaken här, och någon sakdebatt fordrar nog ingen, att jag skall inlåta mig uppå. Men jag vågar slutligen fråga: Då beloppet, som skulle vara afsedt att under nästa år användas för befästningsarbeten vid Boden, ju är jemförelsevis obetydligt, så att med dess användning någon nämnvärd tid ej kan vinnas i afseende på arbetenas fullbordan, kan det då finnas någon våda uti att medgifva det af reservanterna ifrågasatta uppskofvet med beslutet? Jag kan ej se någon fara härutinnan, och är det så, torde de anförda skälen härför vara bevekande nog.

Jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservanternas förslag.

Chefen för landtförsvarsdepartementet herr statsrådet Crusebjörn: Herr talman, mina herrar! Jag ber att till en början här få framhålla de allmänna synpunkter, som inom befästningskomitén gjorde sig gällande, då komitén utarbetade sitt förslag.

*Ang. anslag
till det fasta
försvaret.*

(Forts.)

För befästningskomiténs ledamöter stod det klart, att det fasta försvaret i vårt land under långliga tider hade blifvit mycket tillbakasatt och att det därför var mycket, som kunde framställas såsom i hög grad önskvärdt och behöfligt i afseende å detsamma. Men med hänsyn dertill, att i komiténs instruktion var inlagdt att komitén under sitt arbete skulle taga hänsyn till landets förmåga att bära kostnaderna för utförandet af komiténs förslag, så ansåg sig komitén bära inskränka sig till det, som efter komiténs mening var alldeles nödvändigt för försvaret af vårt land. Vi måste sålunda afvisa anspråken på befästningar på många håll, der äfven ganska goda skäl kunde framställas för sådana, och vi måste hålla oss till det, som för den närmaste framtiden stod för oss såsom oafvisligt. När komitén sålunda hade kommit till att bestämma hvad som enligt komiténs mening borde blifva föremål för dess särskilda uppmärksamhet och förslag, så faststälde komitén en annan grundsats med afseende å den tid, inom hvilken dessa nödvändiga arbeten borde komma till stånd. Man ansåg sig bära bestämma denna, med hänsyn till kostnaden för det hela, till 10 år. Man tyckte, att detta vore en lämplig tidrymd, hvarpå de beräknade kostnaderna borde kunna låta sig fördelas, utan att den härigenom uppkommande anslagsposten skulle gripa för hårdt in i budgeten. Komitén ansåg också, att de af deusamma föreslagna arbetena borde låta fördela sig på sådant sätt, att de, som vore att anse som de allra viktigaste, komme först, derefter de som kunde betraktas såsom mindre viktiga i förhållande till förstnämnda grupp och som kunde sägas vara mera avslutningsarbeten på de skilda ställena. Man beslöt sig således för att indela den föreslagna tidrymden af 10 år i perioder. Den första perioden skulle enligt komiténs beräkningar räcka i 4 år, den andra och tredje perioden skulle omfatta hvardera 3 år. Man försökte att inom hvarje period ordna arbetena på de särskilda ställena så, att man vid slutet af hvarje period fullt planmessigt kunde anses hafva nått en viss grad af försvarbarhet.

Vid denna fördelning af de olika arbetena ansåg man framför allt viktigt att inom kort tid fullborda befästningarna för försvaret af inloppet till Stockholm. Derfor föll också allt, som skulle verkställas på Vaxholms och Oscar Fredriksborgs fästningar, inom den af komitén föreslagna första perioden. Hvad Karlskrona beträffar, ansåg man det också vara af synnerlig vikt, att allt, som ytterligare behöfdes i och för försvaret af hufvudinloppet till Karlskrona, verkställdes så fort som möjligt; äfven det skulle således utföras under första perioden. Hvad som vid Karlskrona var att betrakta såsom mera sekundärt, skulle deremot uppskjutas till andra och tredje perioderna. Hvad angår Karlsborg, ansåg komitén, att en stor begränsning kunde ega rum af den plan, som myndigheterna förut uppgjort för anläggningarna derstädes. Herrarna torde erinra sig, att vid tiden för komiténs sammanträde återstodo vid Karlsborg arbeten, som enligt myndigheternas förslag skulle betinga en kostnad af 7

millioner kronor. Komitén ansåg nu visserligen Karlsborg ha sin stora betydelse såsom förrådsfästning, men icke vara af den vikt såsom operationsfästning, som man förut velat gifva denna anläggning. Derför fann komitén, att man borde söka att på ett billigare sätt afsluta nämnda fästningsanläggning, men att likväl, med tillgodogörande af hvad som der redan blifvit verkställt, gifva fästningen en afsevärd grad af försvarbarhet redan i fredstid. Man tänkte sig dessutom möjligheten af att der kunna förlita sig på att hinna utföra en del provisoriska arbeten vid krigsfara, ty om någon af de befästade punkterna i vårt land skulle skänkas tid att rusta sig, vore det väl Karlsborg.

Hvad Gotland angår, så veta vi, att der anlades år 1885 i samband med ett minförsvar befästningar vid Färösund uteslutande ur neutralitetssynpunkt, och de voro af en mera provisionel beskaffenhet. Dessa befästningar, ansåg komitén, borde sättas i tidsenligt skick, så att de finge en fastare natur och framför allt en ny bestyckning. Befästningarna vid Färösund äro tillkomna uteslutande på grund deraf, att vi anse oss ha skyldighet att hindra en annan magt vid en möjlig krigföring i Östersjön från att — äfven om den icke vill angripa oss — för sina ändamål tillgodogöra sig den utmärkta hamnen vid Färösund. För oss sjelfva kan den icke hafva någon betydelse. Det skulle den först få såsom flottstation, om vi kunde åstadkomma en flotta, som vore så stor, att den på något sätt vågade sig ut på verklig offensiv mot de stora sjömagter, som gränsa till Östersjön. Vid sådant förhållande ansåg komitén sig visserligen ha skyldighet att, på sätt jag nyss nämnde, föreslå att förbättra försvaret af Färösund. Att deremot göra det till en första klassens sjöfästning, som skulle kräfva en kostnad af många millioner eller flera gånger om den summa, som nu satts i fråga t. ex. till det så mycket omtalade Boden, kunde följaktligen icke komma i fråga. Deremot ansåg komitén, att man icke kunde afvisa den fordran, som tidigare framstälts af Kongl. Maj:t, att ordna en befästning inne på Gotland. Denna befästning skulle ha till ändamål att vara ett stöd för de trupper, som vid krigsfara mobiliserades på Gotland vid deras operationer. Hufvudsakligen afser man dock med den föreslagna fästningsanläggningen vid Tingstäde — der man anser, att den bör ligga — hafva en punkt inne på Gotland, befästad åtminstone till den utsträckningen, att en fiende icke genom en landstigning med fälttrupper genast skall lyckas taga den, utan att han skall tvingas till en formlig belägring. De förslag till befästningar vid Tingstäde, som varit uppgjorda förut, voro vidlyftigare än dem komitén stannade vid. Men med hänsyn till de stora behof i fästningsväg, som på många håll gjort sig gällande, torde man dock för närvarande ej kunna komma längre än att skapa en befästad punkt, der man kan hoppas, att den svenska flaggan så länge som möjligt skall blåsa, så att, äfven om så olyckligt skulle vara, att en fiende ansåge sig böra besätta Gotland eller någon del deraf, man dock

Ang. anslag till det fasta försvaret.

(Forts.)

Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)

hade en punkt kvar så länge som möjligt, till dess de politiska förhållandena kunde hafva ändrat sig så, att den, som förbrutit sig på vår neutralitet och inträngt på ön, sjelfmant måste vika derifrån. Härvidlag vill jag gent emot den förebräelse, som framkastades af den förste talaren, att man vore likgiltig för Gotlands försvar och att man ej ämnade tillräckligt understödja ön, inom parentes säga, att jag tror ej, att så är förhållandet. Det är visserligen sant, att man ej kan tänka sig, att svenska stridskrafter i stort antal skola öfverföras till ön för att till det yttersta försvara den, i den händelse landet råkar i krig. Man har dock mycket ömmare och viktigare punkter på fastlandet att försvara. Då man ej vågar tro sig om att under alla förhållanden tillika kunna hålla förbindelsen mellan ön och fastlandet uppe, vill man ej riskera, att en stor del af armén der blir fast. Detta hindrar dock naturligtvis icke, att så länge frågan gäller upprätthållandet af vår neutralitet, man håller Gotland så starkt besatt och är der så rustad, att det är tydligt och klart, att vi ej endast till formen vilja upprätthålla neutraliteten, utan att vi verkligen önska visa den, som vill förgripa sig på densamma genom att besätta Gotland, att vi ej ämna godvilligt öfverlemna ön; — detta kommer säkerligen alltid landets krigsherre att tillse!

Vidare hafva vi en fråga, som ofta debatterats under de senare åren, nemligen frågan om vigten och betydelsen af Göteborgs befestande. Eftersom Riksdagen redan har gillat tanken, att inloppet till Göteborg måste befestas — till en början genom minlinier — torde jag för närvarande ej vidare behöfva yttra mig derom.

Då återstår frågan om Boden, som — enligt hvad herrarne mycket väl veta — icke är en fråga från gårdagen. Nej, den har uppkommit redan för länge sedan, och det var ju helt naturligt, att frågan om Bodens befestande skulle framkomma, så snart förhållandena i kommunikationsafseende på ömse sidor om Bottenhafvet utvecklats sig på det sätt, som skett.

Tidigare åskådningar rörande öfre Norrlands försvar hafva med rätt eller orätt varit, att från vår nordligaste gräns icke egentligen hotade någon allvarsam fara, framför allt icke landet i dess helhet. Man ansåg, att förhållandena uti nordligaste Sverige icke voro sådana, att landet icke var så utveckladt eller hade så stor betydelse, att det kunde vara lockande för en fiende att intränga i detsamma och besätta det i eröfringssyfte. Man ansåg, att en fiende der icke kunde framtränga med någon större styrka, emedan svårigheterna att underhålla denna styrka blefve undan för undan, allt efter som hären framträngde, större och större, för så vidt han nemligen icke kunde vara alldeles viss om att vara herre på hafvet. Men förhållandena i Norrbotten hafva i högst väsentlig grad förändrats under de senare årtiondena och förändras för hvarje år som går, och det i en rigtning, som gör landets skaplynne helt

annorlunda. Vi lägga ju nu ned betydliga belopp för att låta landets resurser komma till godo, vi utveckla kommunikationsväsendet, vi se enskilda personer lägga ned millioner kronor för att tillgodogöra sig de rika malmfyndigheterna derstädes, o. s. v. Landets natur blir härigenom helt annorlunda, befolkningen är i stigande, kulturen utvecklas mer och mer; allt gör, att denna nordligaste provins, detta Norrbotten icke längre kan anses som en värdelös provins, som det kan vara likgiltigt, om den är svensk eller ej. Allt hvad svenska nationen gör och handlar vis å vis förhållandenas utveckling i Norrbotten är tydligt bevis på att nationen mer och mer inser, hvilket värde denna provins numera har för riket; de militära möjligheterna att försvara denna landsdel måste därför mer och mer beaktas. Då det å andra sidan Bottniska viken icke fans jernväg annat än på 50 å 100 mils afstånd, då var naturligtvis icke faran för en invasion vid vår norra landgräns densamma, som den numera är, då inom några få — *mycket få* — år jernvägen på den sidan är dragen ända fram till riksgränsen. Det är aldeles gifvet, att en fiende då icke längre har några stora svårigheter att låta trupper till ett ganska betydande antal komma in i denna landsdel och att han icke har några svårigheter att underhålla dessa trupper, äfven om en afsevärd styrka erfordras för upprätthållandet af förbindelsen öfver landgränsen. En fiende behöfver således icke längre för ett fortsatt framskridande i öfre Norrland söderut lita till sjökommunikationerna.

Vid dessa förhållanden har det varit helt naturligt, att försvarets målsmän redan för flera år sedan, i samma mån som förhållandena utvecklade sig på sätt här blifvit sagdt, måste beakta den frågan: Hvad är att göra för att skydda denna landsdel?

Vi hafva ännu icke mer än en arméfördelning i de fyra nordligaste länen, och man kan naturligtvis icke öka truppernas antal der, emedan folkmängden i dessa landsdelar ännu icke har ökats i den grad, att den kan ställa upp mera trupper.

Det är ju klart, att i händelse af krigsfara i Norrbotten kommer en koncentring af denna fördelning att ske derstädes. Men dess styrka är ju ringa emot hvad en öfverlägsen granne med tillhjälp af sina jernvägar kan inkasta i landet. Det är sålunda icke möjligt att bygga på att den styrka, som vi vid början af ett krig kunna ha samlad i Norrbotten, skall kunna hindra fiendens framträngande, med mindre att den har stödet af en befästad punkt i denna landsända. Det må talas om värdet af befästningar, och det må äfven talas om att detta värde kan betviflas; alla stater, som för närvarande med ifver arbeta på sitt försvars förstärkande, visa dock, att de lägga stor vikt på att lemna det lefvande försvaret, framför allt på de ömtåligaste punkterna, stödet af en befästning. Krigshistorien lemnar ju också tydliga och klara bevis för det värde, som fästningar kunna ha. Det är sant, att fästningar kunna intagas, men för att bedöma, om de motsvarat de förhoppningar, som man

*Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)*

Ang. anslag
till det fasta
försvaret.

(Forts.)

har ställt på dem, måste man ingå på den saken: Till hvilken nytta hafva dessa befästningar varit för försvaret i dess helhet under det pågående krig, som kan vara i fråga? Vi komma då vid studium af krigshistorien i detta afseende till det resultatet, att om de äro på rätt ställe anlagda och rätt anordnade, hafva de varit i hög grad värdefulla. Befästningskomitén har — tror jag — i sitt betänkande visat fullständiga exempel ur historien derpå, att fästningar varit till ett stort gagn. Enligt min mening kan försvaret af Norrbotten knappast vara möjligt, med mindre än att trupperna derstädes hafva stöd af en befästad punkt.

Under sådana förhållanden var det ju helt naturligt, att den militära fackinsigten inom komitén, som enhälligt höll på betydelsen af en fästningsanläggning i Norrbotten, så småningom skulle öfvertyga komiténs öfriga ledamöter, de icke-fackmännen, om vigten och betydelsen af denna anläggning. Det är sant, att det blef tre reservanter, men dessa tre reservanter äro, så vidt man kan döma af hvad de ytrat inom komitén i denna fråga och af hvad de i frågan skrifvit, dock icke känslolösa för de allvarsamma skäl, som hafva blifvit framförda för denna fästningsanläggning; och jag hoppas därför, att de en dag icke längre skola motsätta sig densamma. Jag skulle illa ha mistagit mig på deras fosterländska känslor, om sådant icke skedde.

Men ytterligare måste jag för att framhålla värdet och betydelsen af Boden göra den frågan: Hvad vill man vinna med denna Boden-fästning utom det, att den — såsom jag alldeles nyss sade — skall vara ett stöd för härens operationer? Det är alldeles tydligt för litet hvar att, då denna landsända, der man enligt många mening har att mottaga den första stöten, har ett sådant afskildt läge, första vilkoret för att trupperna skola kunna der existera är, att der uppe finnas förråd för de trupper, som derstädes operera. Att upplägga dessa förråd på en obefästad plats är i allra högsta grad vanskligt, utan en befästning behöfves för skyddandet af dessa förråd såväl af lifsmedel som af ammunition o. s. v. Det är sålunda en förrådsfästning, som man der måste skaffa sig, och läget af denna måste då vara sådant, att kommunikationerna dit äro de lättaste och bästa, och därför måste denna befästning ligga antingen der stambanan och Luleå—Ofoten-banan korsa hvarandra, eller ock skulle den ju kunna ligga litet närmare gränsen österut.

Vidare måste denna fästning för att vara ett stöd för de i Norrbotten kämpande trupperna äfven vara en *operationsfästning*, d. v. s. att befälhafvaren för försvarskåren skall hafva denna icke blott till ekonomisk bas, utan äfven till militärisk bas, så att han, om han nödgas vika från mera framskjutna ställningar, har stöd för sina operationer i denna fästning. Dermed får icke förstås, att det är detsamma, som att han skulle gå in i fästningen med hela sin styrka och der låta innestänga sig, utan fästningen möjliggör, att han icke uteslutande behöfver försvara den viktiga jernvägsknuten

Boden och öfvergången derstädes af det väldiga vattendraget Lule elf, utan han blir, tack vare fästningen, mindre bunden i sina operationer, väl vetande att fästningen skyddar dessa två nu nämnda ömtaliga punkter.

Ang. anslag till det fasta försvaret.

(Forts.)

Vidare blir fästningen vid Boden derjemte *ett spärrfäste*, d. v. s. det hindrar en fiende att tränga söderut öfver Lule elf, och gör detta på det mest verksamma sätt. Utom att den direkt hindrar fienden att begagna sig af jernvägsöfvergången och der invid varande landsvägsbro öfver Lule elf, emedan dessa ligga inom fästningens område, så hindrar den honom på ett verksamt sätt från att öfver Lule elf framtränga mellan fästningen och hafvet. Det är nemligen, mina herrar, då fästningen icke är belägen på större afstånd från hafvet än 3 à 4 mil, såsom fallet är med Boden, en ytterst vanskelig sak att söka öfvergå ett så mäktigt vattendrag med hafvet å den ena sidan och fästningen å den andra. En sådan operation kräfver, att man är absolut herre öfver hafvet, eljest är det ett ytterst vådligt företag. Jag vill säga, att man, för att kunna göra detta, måste först hafva inneslutit fästningen från öster, rundt om från Lule elf, för att icke under en så vanskelig sak som öfvergången af denna elf blifva från fästningen angripen i flanken. I alla händelser: har man lyckats i denna öfvergång, äro förbindelserna fortfarande hotade genom denna fästning, hvarifrån man när som helst kan vänta sig ett utfall. Att tänka sig, att en fiende skulle kunna gå fram mellan fästningen och norska gränsen, är en omöjlighet på grund af den terräng, som der finnes; der är det blott vildmarker, inga landsvägar finnas der, utan blott banan, som går från Boden uppåt Gellivare och vidare. Der kan således icke något allvarsamt framryckande ega rum ännu på många tiotal år, för att icke säga hundratal, ty då kanske odlingen och kulturen äro en helt annan än nu. Denna möjlighet behöfver man därför icke taga i betraktande.

För att vidare framhålla fästningens betydelse som operationsfästning kan man nämna, att befästningen omfattar begge stränderna af Lule-elfven och broöfvergångarna öfver densamma, hvilket gör det möjligt för försvararne att, allt efter som förhållandena kunna vara gynnsamma, göra sin offensiv från fästningen norr om elfven, om fienden söker öfvergå den, eller ock kunna de göra sina operationer på den södra stranden af elfven. Sålunda gör sig fästningen äfven i detta afseende i hög grad förtjent af namnet *operationsfästning*.

Om jag nu lyckats att framvisa denna fästnings betydelse, hvilken väl för öfrigt till fullo insetts af dem, som med intresse och uppmärksamhet tagit del af befästningskomiténs utlåtande, der mycket fullständigt redogöres för denna sak, så torde man icke förvåna sig öfver att komitén med den enhällighet, som har skett, kommit till den uppfattningen, att denna fästning borde tillkomma och *att det var i högsta tid och af högsta nöden*, att densamma påbörjades, framför allt på grund af den utveckling i kommunikationsväsendet,

*Ang. anslag
till det fasta
företaget.
(Forts.)*

hvertill Riksdagen har medverkat. Icke minst den omständigheten, att Riksdagen har beslutat Kalixbanan, kräver ett påskyndande af befästningsanläggningen.

Komitén mottog ett förslag till Bodens befästande af Kongl. Maj:t. Kostnaden beräknades enligt detta förslag till 8,700,000 kronor.

Det är här kanske af stort intresse att nämna, att när denna fästningsanläggning först kom på tal, hade de militära myndigheter, som hade till skyldighet att sysselsätta sig med denna fråga, nemligen generalstabens, fortifikationens och artilleriets målsmän, hoppats, att denna fästningsanläggning skulle kunna göras i mindre omfattning, än hvad nu föreslagits, och därför hade det första utkastet icke alls den stora omfattning, som förslaget sedermera har fått, utan man trodde sig först kunna inskränka sig till att göra, som man sade, ett starkt befästadt brohufvud. Men med hänsyn till de fordringar, som ställes på en befästningsanordning derstädes, såsom börande vara ett skydd för jernvägsknuten Boden och de förråd, som dit skulle förläggas, och för att fästningen skulle blifva en verklig operationsfästning, blef det nödvändigt att utvidga fästningsanläggningen, detta dessutom beroende på terrängförhållandena, såsom också här har blifvit framhållet. Den — äfven militär — som icke har varit i tillfälle att bese platsen, kan — som här också har nämnts — icke ha ett bestämdt och exakt omdöme, huruvida denna anläggning är för storartad eller ej, ty omfattningen af denna fästningsanläggning betingas uteslutande af terrängförhållandena. Dessa äro i flera afseenden också de mest gynsamma, och det är tack vare dessa som det är möjligt, att kostnaden för fästningsanläggningen kan stanna vid det belopp, som här är beräknadt. Ty när man jemför en så pass stor fästningsanläggning som denna med dylika i utlandet, i Tyskland, i Frankrike med flera ställen, måste man anse, att det är högst ovanligt, att kostnaden för denna fästning kunnat begränsas till ett belopp af omkring 9,000,000 kronor.

Förhållandet är nemligen det, att då man på andra håll måste, om jag så får säga, göra konstgjorda berg och höjder att lägga sina befästningar på, så har man här den stora förmånen att kunna spränga sig ned i berg, och våra granitberg få här uppfylla — och göra det på ett bättre sätt — de ändamål, som man på andra håll får vinna genom beten. Detta gör naturligtvis en kolossal skilnad i priset. De allra flesta af herrarne hafva säkerligen varit i tillfälle att se befästningsanläggningarna å Vaberget vid Karlsborg, och om man sett dem, kan man väl förstå, hvilket värde för sjelfva befästningsanläggningen dessa granitberg hafva. Utländingar, som varit i tillfälle att höra hvad våra anläggningar kostat, hafva blifvit förvånade öfver deras billighet, och ändå äro våra befästningar tillgodosedda med en bestyckning, som i kraft och värde väl motsvarar utländska anläggningar. Om icke terrängförhållan-

dena vid Boden vore så gynsamma, som de nu äro, skulle en fästning der för att hafva samma värde som den nu föreslagna kosta 20,000,000 kronor i stället för det belopp, hvartill kostnaden nu kan begränsas.

Ang. anslag till det fasta försvaret.
(Forts.)

Nu säger man, att det icke finnes den minsta säkerhet för att kostnaden endast stannar vid den summa, man beräknat, utan att den kan komma att växa. Jag har till och med sett uppgifvet, att det skulle gå till lika många tiotal millioner, som det här är frågan om millioner. Men jag har icke funnit, att det varit någon grund uppgifven för dessa kalkyler. Det skulle förutsätta, att man ville göra nya befästningar vid sidan af de redan gjorda, och naturligtvis kan man ju genom att lägga ned huru mycket penningar som helst på fästningsanläggningar göra dessa allt starkare och starkare, men vi hafva tänkt oss, att vi icke hafva kraft att åstadkomma mer än det, som kan anses vara högst behöfligt och nödigt för att nå det mål, som vi vilja.

Man hör ofta, att denna fästnings läge icke skulle vara det rätta. Det påstås, att bland militära fackmän förekomma sådana uttalanden, som att den borde ligga längre fram mot gränsen, vid Kalix elf. Ja, vid en blick på kartan och vid bedömande af förhållandena i allmänhet kan det icke nekas, att befästningen skulle kunna med fördel förlagts så långt fram, emedan man derigenom kunde undandraga från fienden en väsentligen större landsträcka af vårt eget land, än hvad nu är fallet, då man måste tänka sig möjligheten af att släppa honom fram ända till Lule elf. Emellertid kräfvades ett studium af terrängförhållandena för att kunna bedöma, huruvida punkten är rätt vald, och vid ett sådant studium kommer man till det resultatet, att en befästningsanläggning vid Kalix elf, hvilken i värde och ändamål skulle motsvara den vid Boden, skulle gå till dubbla beloppet i kostnader och att den skulle kräva större styrka i hvad man kallar besättningstrupper för att fylla sitt ändamål. Derfor bör man naturligtvis afstå från de fördelar, som kunna vinnas genom att skjuta fram befästningsanläggningen till Kalix elf, allra helst man, äfven med en befästningsanläggning derstädes, icke kan underlåta att derjemte egna uppmärksamhet i befästningsafseende åt denna viktiga jernvägsknut Boden, dit både jernvägssystem och landsvägssystem leda sina förbindelser. Det torde alltså vara fullkomligt klart, att denna punkt är rätt vald, i all synnerhet då naturen är så gynsam, som förhållandet är vid Boden.

Man talar så ofta om att bland fackmännen råder meningskiljaktighet i denna fråga. Ja, det beror ju på hvad man menar med fackmän, om hvar och en är det, som kommit så långt på den militära banan, att han burit t. ex. officersuniform. Ja, att man då får höra olika meningar uttalas, är ganska naturligt, ty det kräfvades särskild utbildning och särskilda studier, framför allt studium af sjelfva platsen, för att kunna bedöma, huru en fästning bör byggas och hvar den skall läggas. Många af dem, som under äldre

Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)

tider kommit långt på den militära banan och för sin tid utarbetat försvarsplaner för vårt land, kunna ju möjligen tveka, om den här platsen är rätt vald, men man måste komma i håg, att de icke se saken under nuvarande nya förhållanden, som hafva skapats i denna landsdel, de hafva glömt bort hvad som så många vid tanken på denna sak hafva gjort, nemligen huru jernvägsnätet — såsom jag förut har påpekat — utvecklats på ömse sidor om Bottniska hafvet. Jag är också öfvertygad om, att om alla de, som nu hafva anmärkningar mot belägenheten och beskaffenheten samt omfattningen af denna fästning, hade varit i tillfälle att sjelfva göra studier på platsen, så skulle deras uppfattning blifva en helt annan.

Befästningskomitén har emellertid nu kommit till den insigt, att anläggningen af ifrågavarande fästning vore behöflig, högst behöflig, ja, alldeles oafvislig, om vi öfver hufvud skulle kunna tänka på att försvara vår nordligaste landsdel. Och enigheten inom komitén har äfven varit stor i det afseendet, att denna fästningsanläggning borde ofördröjligen sättas i verket. Derför tänkte sig också komitén, att fästningsarbetena skulle börja redan under den föreslagna 10-års-periodens första år och sedan fortgå oafbrutet. Denna anläggning är ju dock af så stor omfattning, att den icke, äfven om penningar för ändamålet på en gång ställdes till vederhörandes förfogande, kan blifva färdig förr än efter förloppet af flera år.

Nu har emellertid Kongl. Maj:t af skäl, som förut anförts, undanskjutit frågan om en fästningsanläggning vid Boden, så att af det anslag, som skulle utgå under de två första åren i komiténs fyraårsperiod, icke något skulle användas för Boden-befästningen, utan det är anslagen under det tredje och fjerde året, eller 1901 och 1902, hvarom nu här är fråga.

Det är ju helt naturligt, att den, som är lifligt genomträngd af nyttan och nödvändigheten af denna anläggning, icke kan finna sig uti att denna viktiga angelägenhet undanskjutes år för år.

Det är af dessa skäl, som jag ansett mig böra tillstyrka Kongl. Maj:t att för Riksdagen framlägga hela frågan på ett sådant sätt, att Riksdagen komme i tillfälle att redan nu fatta beslut, att denna fästningsanläggning ofördröjligen skall påbörjas.

Reservanterna yrka på ytterligare uppskof med denna fråga. Och den ärade reservant, som nyss hade ordet, stälde sig, så vidt jag kunde förstå, alls icke afvisande mot tanken på Bodens befestande, men ville ha längre anstånd med afgörande af denna viktiga sak. Det är enligt min mening icke försvarbart att undanskjuta denna fråga ytterligare. Det är sant, såsom samme reservant sade, att man icke ämnar nästa år 1901 använda mer än omkring $\frac{1}{2}$ million kronor till förberedande arbeten vid Boden, med hänsyn tagen till hvad här så ofta uttalats, att de förutvarande fästningarna med deras viktiga uppgifter i första rummet skola tillgodoses. Men att redan nästa år få använda denna halfva million kronor

vid Boden, det skall utan all fråga göra det möjligt att sedermera fortsätta arbetena der uppe på ett i hög grad verksamt sätt och i vidsträckt omfattning. Ty den, som varit der uppe och studerat denna terräng och dessa höjdparter, hvilka äro ganska svårtillgängliga, måste inse, att det kräfvades *förberedande arbeten* der, innan man kan börja med de egentliga befästningsarbetena. Sålunda måste man der anlägga vägar, små banor och dylikt: vägar för att på dem kunna uppfordra det nödiga arbetsmaterialet, samt rälsvägar för att derå bortföra den massa af sprängsten, som kommer att hopas under arbetet å de olika höjderna. För att framdeles kunna bedrifva arbetena med full kraft, är det således nödvändigt att företaga dessa förberedande arbeten i ganska vidsträckt omfattning. Och det är just detta man afser nu, enär man knappast torde kunna hinna stort mer än dessa förberedelser under det första året. Ty man får här också komma i håg, att klimatet der uppe under vintermånaderna lägger nästan oöfverstigliga hinder i vägen för åtskilliga af de arbeten, som här skulle företagas; framför allt gäller detta dessa förberedande arbeten, i synnerhet om man vill söka undvika rent af kolossala kostnader, som eljest skulle vara förenade dermed, hvilket vi ju naturligtvis måste göra.

Så vidt jag kan förstå, skulle det således här vara fråga om ett undanskjutande på ytterligare ett helt år, hvilket icke skulle kunna tagas igen. Anläggningen i dess helhet torde nemligen icke kunna blifva färdig på mindre tid än 8 år — komitén hade visserligen tänkt sig, att arbetet skulle komma att utsträckas till 10 år — men låt oss antaga, att arbetet kan forceras så, att det blir färdigt på kortare tid, kortare tid än 8 kan man dock icke förutsätta.

Det är dock en allvarsam sak, enligt mitt förmenande, att uppskjuta en för vårt försvar så ytterst viktig angelägenhet som denna.

Det ansvar, Riksdagen derigenom ådrager sig, är, synes det mig, mycket tungt, och jag, som i första hand är ansvarig för försvarets tidsenliga utveckling och som har att tillse, att hvad som för det samma är absolut nödvändigt också vidtages, särskildt sådana åtgärder, hvilkas underlåtande i synnerhet för vårt nordligaste Sverige skulle medföra så högst väsentliga faror, jag kan icke med jemnmod se, att ett sådant undanskjutande här eger rum.

Med afseende fäst å den långt framskridna tiden, skall jag för närvarande icke fortsätta detta mitt anförande; jag ber att få göra det senare.

I anseende till den framskridna tiden uppsköts den vidare behandlingen af föreliggande utlåtande till i afton kl. 7, då detta sammanträde, enligt utfärdadt anslag, kommer att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 4,9 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Ang. anslag
till det fasta
försvaret.
(Forts.)